

Forord

Denne masteroppgaven er skrevet som en del av et samarbeidsstudium i Spesialpedagogikk mellom Norges teknisk - naturvitenskapelige universitet (NTNU), Fakultet for Samfunnsvitenskap og Teknologiledelse, Pedagogisk institutt og Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning (DMMH).

Dette har vært en spennende og lærerik periode som jeg ser på som svært nyttig for min fremtidige rolle som barnehagelærer.

Det er mange jeg vil takke. Først og fremst vil jeg takke forskningsdeltakerne som har tatt seg tid til å dele sine historier med meg. Uten dere hadde ikke målet med denne studien blitt oppnådd.

For det andre vil jeg takke min veileder, Monica Bjerklund, som har gitt meg nyttige og kritiske tilbakemeldinger gjennom denne prosessen.

Jeg vil også takke Siri og Sissel, som har vært helt fantastiske gjennom denne prosessen. Tusen takk.

En stor takk til min tålmodige og støttende kjæreste, Daniel.

Sist men ikke minst vil jeg takke min gode venninne og medstudent, Ingvild. Takk for at du har holdt ut med meg gjennom denne prosessen. Uten deg hadde jeg ikke klart dette.

Tusen takk alle sammen!

Trondheim, juni 2015

Jeanette Sulen

Sammendrag

Denne fenomenologiske studien belyser to voksne, som selv har vært under barnevernstjenestens omsorg, sine tanker og erfaringer om hva de mener er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner. Studien har hovedvekt på hvordan barnehagen og skolen kan arbeide med barn som lever under omsorgssvikt.

Datamaterialet er fremkommet ved hjelp av to semistrukturerte intervju med to erfaringskonsulenter. Jeg har benyttet Killén som en hovedkilde i masteroppgaven, på grunn av hennes sentrale posisjon i barnevernsfeltet i Norge gjennom mange år.

Funnene i denne studien belyser konkrete eksempler på hvordan barnehagen og skolen kan arbeide med barn som lever under omsorgssvikt. Det blir lagt vekt på utfordringer i form av å oppdage omsorgssvikt og hva som er skolens og barnehagens oppgaver ved mistanke eller påvist omsorgssvikt. Studien tar for seg at erkjennelsesprosessen er viktig for å kunne skape trygge rammer rundt et barn som lever under slike forhold. Med erkjennelsesprosessen mener jeg å våge å se at et barn er utsatt for omsorgssvikt. Erkjennelsesprosessen er avgjørende for videre arbeid, deriblant å sende bekymringsmelding til barnevernstjenesten. Barnehagen og skolen har opplysningsplikt og må sende bekymringsmelding til barnevernstjenesten ved mistanke om omsorgssvikt. I studien til Baklien (2009) kommer det frem at skolen og barnehagen sender for få bekymringsmeldinger. Dette da barnevernstjenesten blir oppfattet som et lukket system.

Et av mine funn er at barnehagen og skolen må arbeide for å skape et nært samarbeid med barnets foreldre. De må anerkjenne og vise respekt ovenfor situasjonen både barnet og foreldrene er i. Studien belyser også hvordan barnehagen og skolen bør ha et tett samarbeid med tverrfaglige instanser for å kunne skape trygge rammer rundt et barn som lever under omsorgssvikt.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 Aktualisering	1
1.2 Formål og problemstilling	2
1.3 Studiens oppbygging	3
1.4 Bakgrunn for valg av tema	4
2. Teori	5
2.2 Resiliens	6
2.3 Omsorgssvikt.....	6
2.4 Magefølelse og barn som vekker bekymring	7
2.5 Tillit.....	9
2.6 Melde til barneverntjenesten	10
2.7 Erkjennelsesprosessen	11
2.8 Å se og forstå barnet.....	12
2.9 Tiltak	13
2.10 Relasjonskompetanse	13
2.11 Hjelp til å leke	14
2.12 Barnebøker om omsorgssvikt	15
2.13 Kompetanseheving og tverrfaglig samarbeid.....	15
2.14 Samarbeid med foreldre	17
3. Metode.....	19
3.1 Fenomenologi.....	19
3.2 Det kvalitative forskningsintervjuet	19
3.3 Semistrukturert intervju.....	20
3.4 Utvalg av forskningsdeltakere.....	20
3.5 Presentasjon av forskningsdeltakerne.....	22
3.6 Intervjuguide	22
3.7 Prøveintervju	22
3.8 Gjennomføring av intervjuene.....	23
3.9 Telefonintervju	23
3.10 Analyse.....	24
3.10.1 Transkribering	24
3.10.2 Koding og kategorisering	25

3.11 Pålitelighet og gyldighet.....	25
4. Empiri og drøfting	27
4.1 utfordringer med å oppdage omsorgssvikt	27
4.2 Å våge å se	28
4.3 Melde til barnevernstjenesten.....	30
4.4 Barn som av ulik grunn vekker bekymring	32
4.5 Samarbeid med foreldre	33
4.6 Relasjon og trygghet.....	35
4.7 Kompetanseheving	39
4.8 Forebyggende arbeid	39
4.9 Bøker om omsorgssvikt	41
4.10 Lekens verdi	42
5. Avslutning	45
Litteraturliste	47

1. Innledning

1.1 Aktualisering

I FNs Barnekonvensjon om barns rettigheter står det at alle barn bør vokse opp i familier som er preget av kjærlighet, glede og trygghet (FNs barnekonvensjon, 2003), men slik er det dessverre ikke. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at det i 2013 ble registrert 1800 voldsofre i aldersgruppen 0-9 år og 738 ofre for seksuelle overgrep (SSB, 2014b). I følge barneombudet blir 10 prosent av alle norske barn utsatt for omsorgssvikt (Wright & Aldridge, 2013). Kvello (2008) & Killén (2012a) påpeker at det er vanskelig å få en helhetlig oversikt over antall barn som lider under omsorgssvikt og mørketallene er store (ibid). Det vi vet er at omsorgssvikt skjer hver dag, i hver eneste kommune. Omsorgssvikt tar barndommen fra barn i alle deler av Norge. Det er opphavet til en rekke helseproblemer, rus, kriminalitet, fattigdom, «atferdsproblemer», selvmord og selvmordsforsøk. Omsorgssvikten er med på å ødelegge helse, skolegang og tillit. Det skjer ofte i barnas eget hjem, hvor barna skulle følt seg trygge (Thorkildsen, 2015).

Regjeringen presiserer at alle barn har rett på trygge og gode liv. Ingen skal utsettes for vold eller seksuelle overgrep. Bekjempelse av vold og seksuelle overgrep er ikke en privatsak. (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014 – 2017). Vi må tro at slike grusomme ting skjer i dette trygge lille landet. For dersom vi ikke tror det, ser vi det heller ikke (Thorkildsen, 2015). Alle om arbeider med barn må våge å se, stille de vanskelige spørsmålene, og lytte til de tøffe historiene som kommer frem. For å lykkes med dette mener regjeringen at kompetansen i de ulike sektorene som arbeider med barn må heves. Samfunnet må investere, selv om det ikke gir gevinst på kort sikt. Gjennom gode forebyggende tiltak som blant annet foreldrestøttende arbeid, kan menneskelige lidelser forhindres og det kan spare samfunnet for store kostnader (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014 – 2017).

”Alle kan gjøre en forskjell i utsatte barn og ungdoms liv. Det finnes ingen unnskyldning for å se en annen vei” (Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014 – 2017, s. 9).

1.2 Formål og problemstilling

Formålet med denne studien er å få innsikt i hva to voksne som selv har vært under barnevernstjenestens omsorg mener er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner. Studien har som målsetting å utforske hva disse to voksne mener skolen og barnehagen kan gjøre for å arbeide med å oppdage og følge opp barn som utsettes for omsorgssvikt. Selv om dette er et vidt område og det er ulike innfallsvinkler til hvordan skolen og barnehagen kan arbeide med barn i utsatte livssituasjoner, vil jeg ha fokus på forskningsdeltakernes tanker og meninger knyttet til dette temaet.

På bakgrunn av dette lyder min problemstilling som følger:

Hva mener to voksne, som selv har vært under barnevernstjenestens omsorg, er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner?

- Her med vekt på skolens og barnehagens arbeid med å oppdage og følge opp barn som utsettes for omsorgssvikt

1.3 Studiens oppbygging

Jeg vil i denne studien la forskningsdeltakerne styre hvilke tema jeg skal fokusere på. Denne studien vil bli presentert gjennom fem hovedkapitler, kapitlene lyder som følger:

1. Innledning, hvor formål og problemstilling samt bakgrunn for valg av tema presenteres.
2. Teori, hvor teori som er relevant for oppgavens tematikk og problemstilling presenteres. Her defineres forebygging, resilens og omsorgssvikt. Deretter presenteres teori knyttet til skolens og barnehagens arbeid i møte med barn i utsatte livssituasjoner med vekt på omsorgssvikt. Jeg har hovedsakelig brukt Killén som er en sentral teoretiker innenfor emnet omsorgssvikt.
3. Metode, hvor redegjørelse for valg av forskningsmetode, det kvalitative forskningsintervju samt den semistrukturerte intervjuformen presenteres. Deretter presenteres utvalget av forskningsdeltakere, intervjuguiden, prøveintervju samt gjennomføring av intervjuene. Tilslutt presenteres analyse, pålitelighet og gyldighet for studien.
4. Empiri og drøfting, hvor de mest sentrale funnene som forskningsdeltakerne la mest vekt på presenteres og drøftes i lys av teorien i teorikapittelet.
5. Avslutning, hvor de avsluttende refleksjonene ved studien blir presentert.

1.4 Bakgrunn for valg av tema

Først og fremst har jeg valgt dette temaet, omsorgssvikt, fordi det er noe jeg mener det er svært viktig å ha fokus på i møte med barn. Jeg mener at alle som arbeider i skolen og i barnehagen bør bli flinkere til å se og ta innover seg at noen barn lever under omsorgssvikt. Dersom vi ikke våger å innrømme det, kan vi heller ikke hjelpe disse barna som lever i utsatte livssituasjoner.

I løpet av min studietid merket jeg meg hvor lite fokus det var på dette viktige temaet. Jeg mener derfor det er viktig med kompetanseheving på dette området i barnehagelærer – og spesialpedagogisk utdanning. Jeg bestemte meg derfor for at temaet for min masteroppgave skulle være omsorgssvikt. Dette fordi jeg ønsket å tilegne meg mer kunnskap innenfor dette temaet, slik at jeg skulle bli mer rustet til å møte på slike problemstillinger i min fremtidige rolle som barnehagelærer.

Jeg ønsket å snakke med brukerstemmen og høre hva to personer som selv har vært utsatt for omsorgssvikt mener er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner. Jeg tenkte at hvis det var noen som virkelig kunne svare meg på hva disse barna trenger, så er det disse personene som selv har opplevd det samme.

2. Teori

I dette kapittelet vil jeg presentere teori som er relevant for oppgavens tematikk og problemstilling. Jeg vil starte med å definere forebygging og resiliens, fordi dette er sentrale perspektiver i drøftinga av mine funn. Forebygging av blant annet sosiale og emosjonelle vansker samt resilensskapende faktorer som det å ha en trygg voksenperson utenfor familien. Deretter vil jeg presentere teori om magesfølelse, barn som vekker bekymring, tillit, melde til barnevernstjenesten og erkjennelsesprosessen. Videre presenteres teori om å se og forså barnet, tiltak, relasjonskompetanse, lek og barnebøker. Tilslutt presenteres teori om kompetanseheving og tverrfaglig samarbeid samt foreldresamarbeid.

2.1 Forebygging og resiliens

NOU (2009:18, 2009) *Rett til læring* beskriver forebygging som tiltak som skal redusere eller forhindre uønsket utvikling hos barn. Killén (2007) hevder at forebygging handler om at barn får utviklet sitt potensial, styrket sin motstandskraft og forebygge at de setter lokk på sine følelser. Hun hevder videre at forebygge handler om å forebygge at barn bruker sine krefter på å overleve den angstfylte situasjonen de lever under. Dette er krefter som de skulle brukt til lek og utvikling. Det handler om å forebygge at barn utvikler psykiske lidelser, atferdsvansker og andre tilleggsvansker, samt forebygge kriminalitet. Det handler om å forebygge at foreldre kommer til kort i foreldrerollen. Forebygge at barn utsettes for omsorgssvikt og forhindre neste generasjons omsorgssvikt. Daro (gjengitt etter Killén, 2007, s. 21-22) deler forebygging inn i tre deler, universal, selektiv og indikert forebygging. . Den universale forebyggingen er den forebyggingen som omfatter hele befolkningen. Det er denne forebyggingen som skal unngå at særskilte problemer oppstår. Målet med denne forebyggingen er kompetanseheving for å unngå utvikling av problemer. Et eksempel på dette er foreldresamarbeid. Den selektive forebyggingen omhandler grupper hvor en finner høy risiko for utvikling eller indikasjoner på visse vansker. Målet her er å redusere at vanskene utvikles. Et eksempel på dette kan være hjelp til foreldre og deres barn med samspillvansker. Den indikerte forebyggingen er rettet mot enkeltindivider eller grupper hvor problemet allerede har oppstått. Her er målet å redusere omfanget - eller forverring av problemet. Det kan være tett foreldreveiledning knyttet til samspillvansker mellom foreldre og deres barn (ibid).

2.2 Resiliens

Resiliens handler om barns motsandskraft mot god psykososial fungering til tross for stress og påkjenning. Det handler om normal fungering under unormale forhold. Michael Rutter definerer resiliens som:

Resiliens er prosesser som gjør at utvikling når et tilfredsstillende resultat, til tross for at barn har hatt erfaringer med situasjoner som innebærer en relativt stor risiko for å utvikle problemer eller avvik (Rutter, gjengitt etter Borge, 2005, s. 15)

Det er ulike forhold som kan være med på å påvirke resiliens hos et barn som lever i utsatte livssituasjoner. Werner & Smith (gjengitt etter Borge, 2005, s. 23-24) peker på 3 genetiske forhold som kan være med på å fremme resiliens. Det at barnet har normal intelligens er sjarmerende og tiltrekker seg positive reaksjoner fra blant annet foreldre, søsken og andre (ibid). Det er også kontekstuelle forhold som kan være med på å fremme resiliens. Slik som det å ha venner, å få til noe, oppnå ros og oppmuntlig gjennom sosial kontakt og aktiviteter samt styrke foreldrerollen til barnet. Videre er det viktig å møte trygge og anerkjennende voksne i barnehagen og i skolen, samt å ha god kontakt med en annen person utenfor familien (Borge, 2005). Kvello (2011) bekrefter dette og sier at barnet kan få styrket sin resiliens ved å møte gode og trygge relasjoner i barnehagen og i skolen (ibid). Det at barn kan få styrket sin resiliens i møte med trygge voksne, kan gi håp for skoler og barnehager som arbeider med barn i utsatte livssituasjoner (Borge, 2005).

2.3 Omsorgssvikt

Det finnes ingen entydig definisjon av omsorgssvikt. Definisjonen av begrepet vil forandre seg ut fra den tiden og kulturen man lever i (Kvello, 2008; Sagbakken & Aanderaa, 1993). Betegnelsen omsorgssvikt er omfattende og anvendes på ulike måter. Kempe (1979) og Killén (2012a) hevder at omsorgssvikt er når foreldre eller de som har omsorgen for barnet, utsetter det for psykisk og/eller fysisk overgrep. Eller når det er snakk om seksuelle overgrep. Det kan også være barn som har alvorlig psykisk syke foreldre eller foreldre som har rusproblemer og som på bakgrunn av dette står i fare (Killén, 2012a). Dette er barn som lærere på skolen og personalet i barnehagen kan møte på i sitt daglige arbeid (Eriksen & Germeten, 2012; Bratterud & Emilsen, 2013). Tall fra statistisk sentralbyrå viser at ca 90 prosent av barn under 6 år går i barnehagen (SSB, 2015). Bratterud & Emilsen (2013) peker i denne sammenheng på at de ansatte i barnehagen dermed har en gylden mulighet til å oppdage barn som utsettes for

omsorgssvikt (ibid). Det er viktig at disse barna blir møtt med omsorg og trygghet. Det er slike forhold barnehagen og skolen kan bidra med (Eriksen & Germeten, 2012).

Killén (2012a) hevder at det er utfordrende å skaffe seg oversikt over omfanget av omsorgssvikt av ulike grunner. Den tildekkes ofte av både foreldrene og barna. Foreldrene erkjenner sjelden, verken for seg selv eller for andre, at de utsetter barna sine for omsorgssvikt. Foreldrene prøver ofte å av reagere på barnet eller påvirke barnet mer eller mindre direkte. Dette ved for eksempel å fortelle barna at det er deres feil at barnevernstjenesten kommer på besøk. På denne måten kan foreldrene utløse angst og skyldfølelse hos barnet. Barna kan ofte føle skyld for den omsorgssvikten de opplever samt ansvar for foreldrene. De kan forsøke å tildekke både for seg selv og andre hvor dårlig de har de. Dessuten vil barn i utgangspunktet være svært lojale mot foreldrene sine, selv om det er de som svikter dem. Derfor kan det være utfordrende for barnehagen og skolen å fange opp barn som lever under omsorgssvikt.

2.4 Magefølelse og barn som vekker bekymring

Claussen (2010) beskriver magesfølelse som en udefinerbar bekymring. Et kjennetegn ved magesfølelsen er at det er vanskelig å beskrive hvorfor man har den. Man bare føler at ting ikke er slik som de burde være. I og med at man ikke vet hvorfor man har en slik følelse kan det være utfordrende å forholde seg til den. Derfor er det lett å ikke gjøre noe med denne følelsen eller å handle intuitivt og tilfeldig. Magefølelsen kan også hjelpe med å ta stilling til om det er grunn til å være bekymret for et barn. Selv om magesfølelsen i seg selv ikke løser problemet, kan den gi grunnlag for videre arbeid.

Drugli (2008) peker på at de fleste som arbeider i barnehagen eller i skolen vil oppdage at noen barn av ulike grunner vekker bekymring som de ikke helt vet hvordan de skal arbeide med. Det kan være en krevende oppgave og de som arbeider med disse barna har ikke alltid de ressursene de skulle ønske til å takle slike utfordringer. Vanlige prosedyrer og tiltak fungerer ikke som ønsket og barna utvikler seg eller tilpasser seg ikke slik som forventes. De som arbeider i barnehagen og skolen kan oppleve at de ikke får støttet dem på en god nok måte. Men barna krever sitt og de som arbeider i skolen eller i barnehagen må forholde seg til barna uansett hvilke rammebetingelser de har for dette arbeidet. Eriksen og Germeten (2012) skriver at enhver bekymring ovenfor et barn i skolen eller i barnehagen skal tas på alvor. Rammeplanen (2011) fremhever at alle barn har krav på å bli møtt som de er (ibid). For at

disse problemene ikke skal utvikle seg er det viktig at det blir satt inn tidlig hjelp og forebyggende tiltak (Drugli, 2008).

De som arbeider i barnehagen og skolen må våge å ta innover seg at noen barn lever under omsorgssvikt. De må våge å vurdere om dette kan være årsaken til barnets atferd eller at utviklingen går i negativ retning. Ulike barn reagerer ulikt på omsorgssvikt. Det kan skape angst, uro og skyldfølelse hos noen, mens hos andre barn kan det skape aggresjon og utadrettet atferd (Eriksen & Germeten, 2012).

Barnevernloven omfatter både barn som utsettes for omsorgssvikt fra foreldrene, og barn med atferdsproblemer som har behov for barnevernstjenestens hjelp uavhengig av at foreldrenes omsorg er god nok. ADHD Norge påpeker at barn som utsettes for omsorgssvikt og barn som har ADHD ofte kan ha lik adferd. Det kreves derfor stor kompetanse for å kunne skille disse tilfellene fra hverandre (ADHD Norge, 2013). Regjeringen skriver om viktigheten av å ha god kunnskap innenfor dette feltet. Dette da barnevernloven også omfatter atferdsproblemer, sosiale og emosjonelle problemer hos barn/ungdom. Her trekker de frem ulike studier som viser at barn som har fått diagnosen ADHD har opplevd moderat til alvorlig omsorgssvikt. Deriblant en studie som viser at ADHD er den mest hyppige diagnosen som er brukt på barn som har blitt seksuelt misbrukt (McLeer, gjengitt etter NOU 2012:5, 2012b, s.194). Disse studiene viser viktigheten av god kunnskap innenfor psykisk helsevern, slik at barn som blir henvist til hjelpeapparatet ikke får signaler om at det er noe galt med dem når årsaken og symptomene egentlig skyldes at barnet lever under omsorgssvikt (NOU 2012:5, 2012b).

Frick (gjengitt etter Drugli, 2008, s. 9) peker på viktigheten av tidlig hjelp, forebygging og hevder at det er vanskeligere å hjelpe større barn som har hatt problemer lenge enn å hjelpe små barn gjennom tidlig intervensjon. Det er en mulighet at vanskene forsvinner dersom tiltakene som iverksettes er gode nok (ibid). Derfor hviler det et stort ansvar på de som arbeider med små barn i barnehagen. Her er det viktig å sikre kvaliteten på det mellommenneskelige stadiet som barna inngår i (Drugli, 2008). Kvello (2008) bekrefter dette og sier at tidlig innsats ovenfor vansker gir bedre resultater enn om behandlingen blir igangsatt i etterkant av at vanskene er oppdaget. I denne sammenheng mener Drugli (2008) at det er viktig å se alle barna på skolen eller i barnehagen, ikke bare de som er utagerende som det er lett å legge merke til. De stille og tilbakeholdne barna kan slite med store vansker som de trenger hjelp til å takle slik at de kan få en positiv utvikling.

Buchanan, Flouri & Brinke (gjengitt etter Drugli, 2008, s. 15) trekker frem samspillsnivået som et viktig fokus da det har stor innvirkning på utviklingen for barn som vekker bekymring (ibid). Det er på bakgrunn av tidligere erfaringer fra samspill med omsorgspersoner at barnet utvikler en oppfatning av seg selv og hva de kan forvente av andre. Barn som ikke blir sett av sine omsorgspersoner, blir mishandlet eller ikke får dekket sine behov, vil forvente at dette skal fortsette i barnehagen og i skolen (Killén, 2007). Emilsen (2014) trekker frem at tilknytning og samspill er en avgjørende faktor for god omsorgspraksis og er viktig for alle mennesker. Spesielt viktig er dette i arbeidet med utsatte barn.

2.5 Tillit

Barnet generaliserer ofte sin skuffelse, frustrasjon og andre vonde erfaringer hun/han har opplevd med foreldrene og mister dermed sin tillit til andre voksenpersoner. De erfaringene de har med seg hjemmefra kan bidra til at de ser fagpersoner i skolen og barnehagen som en trussel, og de som arbeider med disse barna kan dermed miste evnene til å hjelpe (Killén, 2010). Webster Stratton (2005) hevder i likhet med Killén (2010) og Claussen (2010) at barn som har blitt utsatt for omsorgssvikt mister sin tillit til at voksenpersoner kan være trygge og støttende. Derfor trenger disse barna å bli møtt av trygge og støttende voksne i barnehagen og i skolen, slik at de kan klare å bryte det negative synet og den negative samspillssirkelen. Killén (2010) skriver at enkelte barn som har hatt positive erfaringer i barnehagen over lengre tid, kan endre sitt syn på voksenpersoner og se på de som noe mer positivt (ibid). Det at disse barna møter på positive relasjoner i barnehagen og i skolen kan fungere som en beskyttelsesfaktor for et barn som lever under omsorgssvikt, og være med på å stimulere til utvikling, mestring og læring. På en annen side kan negative relasjoner fra barnehagen og skole fungere som en risikofaktor og bidra til at utviklingen til barnet svekkes (Claussen, 2010).

Drugli (2008) påpeker derfor videre at enhver pedagog som arbeider med barn som vekker bekymring har et ansvar med å hjelpe disse barna, slik at de inngår i nære og støttende relasjoner i barnehagen og skolen. På en annen side er det ikke slik at alle som arbeider i barnehagen og i skolen er innstilt og villig til å gjøre noe med dette. Det er spesielt en utfordring når det kommer til barn som opplever omsorgssvikt. Mange pedagoger har ikke blitt godt nok forberedt gjennom sin utdanning til å takle problemstillinger som omfatter barnas omsorgssituasjon. Noen benekter til og med at slike problemer faktisk er virkelighet.

” Jeg ante ikke at foreldre kunne gjøre slik mot barna sine”, er kommentarer voksne fra barnhager og skoler kan komme med som ikke har hatt erfaringer med barn som opplever omsorgssvikt. Dette er selvsagt ikke noe som gagnar barna som møter på disse voksne som er uviten og uforberedt til å fange opp deres signaler om at de ikke har det bra. Dette kan føre til at disse barna mister troen på at noen kan hjelpe (ibid). Som Reese (2013) sier, er en halvhjertelig voksen som arbeider i barnehagen verken bra for barn eller voksne, men for et barn som lider under omsorgssvikt er det en katastrofe da barnet allerede har sviktende tillit til voksne (Reese, gjengitt etter Bratterud & Emilsen, 2013, s. 47). Dersom barnehagen og skolen ikke fanger opp barnas signaler vil hjelpen ofte komme alt for sent – hvis den i det hele tatt kommer (Drugli, 2008). Tall fra statistisk sentralbyrå viser at 53 150 barn fikk barnevernstiltak i løpet av 2013 (SSB, 2014a).

2.6 Melde til barneverntjenesten

Barneverntjenestens arbeidsoppgaver er i følge barnevernsloven § 3-1 *barneverntjenestens forebyggende virksomhet* å sette i gang tiltak så tidlig som mulig som kan forebygge omsorgssvikt, atferdsproblemer - sosiale og emosjonelle vansker (Barnevernloven, 2014). Det er slike forhold barnehage og skole skal hjelpe dem å avdekke ved å melde slike saker til barneverntjenesten.

Opplysningsplikten til barneverntjenesten står sentralt i både opplæringsloven § 15-3 og barnehageloven § 22. I loven står det at dersom personalet i skolen eller i barnehagen er bekymret for om et barn blir mishandlet i hjemmet eller at det foregår andre former for alvorlig omsorgssvikt er de pliktig til å melde fra til barnevernstjenesten. Dette uten hinder av taushetsplikten (Opplæringsloven, 2014; Barnehageloven, 2013).

Tall fra statistisk sentralbyrå viser at cirka 13 prosent av bekymringsmeldingene kommer fra skolen og cirka fem prosent fra barnehagene (SSB, 2014a). Det kommer flere bekymringsmeldinger fra foreldrene selv enn fra skolen og barnehagen til sammen. Men hvorfor er det sånn? Er det sånn at skolen og barnehagen unngår å sende bekymringsmelding fordi de er redd for å skade samarbeidsforholdet til foreldrene? Hvordan kan vi få et bedre samarbeid mellom skole, barnehage og barnevernstjenesten slik at bekymringsmeldingene øker? (Lund , 2012b). Baklien (2009) viser i sin studie til noen faktorer som kan være med på å bidra til et bedre samarbeid mellom instansene og trekker frem hva skolen og barnehagen

mener kan ha stor betydning for samarbeidet med barnevernstjenesten. Skolen og barnehagen mener at samarbeidet kunne vært bedre dersom barnevernstjenesten hadde vært mer synlig og informert mer om sin virksomhet. Det burde vært et samarbeidsfora der skole, barnehager og barneverntjenesten kunne møttes og drøfte saker anonymt med barnevernstjenesten. Skolen og barnehagen savner tilstrekkelig tilbakemelding når bekymringsmeldingen er sendt samt tilbakemelding når tiltak er satt inn (ibid). I barnevernloven paragraf § 6-7 *tilbakemelding til melder* står det at barnevernstjenesten skal gi, jf. § 4-2, tilbakemelding til melder, med mindre meldingen åpenbar er grunnløs. Tilbakemeldingen skal inneholde opplysninger om hvorvidt barnevernstjenesten har bestemt seg for å undersøke saken nærmere, eller om de har bestemt seg for å henlegge saken. Dersom barnevernstjenesten skal iverksette eller har iverksatt tiltak som er nødvendig for melder som omfattes av § 6-4 annet og tredje ledd å få kjennskap til for å kunne følge opp barnet videre, kan barnevernstjenesten gi tilbakemelding til melder (Barnevernsloven, 2014). Videre i undersøkelsen til Baklien (2009) da det ble spurt om hvorfor skole og barnehage så sjelden sender bekymringsmeldinger, var det ulike svar som dukket opp. Likevel var det et mønster i de ulike svarene. Den ene faktoren som spiller inn er at lærere og barnehageansatte har liten tillit til barnevernstjenesten. Denne mistilliten begrunnes av tre slag: Barnevernstjenesten blir oppfattet som et lukket system, de gjør for lite og det er liten hjelp i å henvende seg dit. Den tredje begrunnelsen for mistilliten som går ut på at det barnevernstjenesten gjør blir for drastisk og at de gjør for mye når de først griper inn (ibid).

2.7 Erkjennelsesprosessen

Killén (2012a) trekker frem at erkjennelsesprosessen blant fagfolk og samfunnet generelt så vidt har begynt når det gjelder å se barn som lever under omsorgssvikt. Denne erkjennelsesprosessen av omsorgssvikt stiller de som arbeider i skolen og i barnehagen overfor store personlige og faglige utfordringer. Det kan berøre følelsesmessig og det kan være smertefullt å stå ovenfor en situasjon der et barn lider under omsorgssvikt (ibid). Emilsen (2014) peker på at det er viktig at de som arbeider i skolen og i barnehagen skiller mellom eget ubehag og hva som kan bli konsekvenser for barnet dersom fagpersoner unnlater å se omsorgssvikten (ibid). Også der hvor omsorgssvikten er åpenbar, kan det være både følelsesmessig og faglig utfordrende å formidle sin bekymring til barnets foreldre. Det kan utløse sterke reaksjoner fra foreldrene og de som arbeider i skolen og i barnehagen nøler derfor ofte med å formidle den bekymringen de har. I og med at dette er noe som kan berøre

en følelsesmessig, kan det føre til at fagpersoner lukker øynene isteden for å se graden av omsorgssvikten. Ved å lukke øynene får de det kanskje bedre, men de kan svikte både barna og foreldrene. For å forhindre dette må holdningene til de som arbeider i barnehagen og i skolen endres og det må tilegnes ny kunnskap og arbeidsmetoder som er rettet mot dette arbeidet (Killén, 2012a). Det er også en viktig faktor å påpeke at barn som opplever omsorgssvikt klarer seg bedre dersom de har tilknytning utenfor familien. Her har lærere og førskolelærere en viktig rolle (Killén, 2010; Claussen, 2010).

For at barn som opplever omsorgssvikt skal kunne takle vanskelige opplevelser og følelser, er de avhengig av å møte på forståelsesfulle voksne i barnehagen og i skolen som støtter dem, lytter til dem og som snakker med dem (Holmsen, 2011). Når det kommer til barn som opplever omsorgssvikt mener Killén (2007) at det er viktig at de som arbeider i barnehagen og i skolen tørr å ta opp og høre om dette tabubelagte temaet. Hun mener at det å redusere tabuet er et av det viktigste steget for å kunne hjelpe barnet med å bearbeide sine opplevelser. Selv om barnet ofte forstår at dette er et tabu er det de voksne som oftest har problemer med å snakke om det. Raundalen & Schultz (2008) hevder at voksne som arbeider med barn som opplever vanskelige situasjoner må våge å snakke om det og tørre å høre om det, slik at man kan få redusert dette tabuet. Eriksen og Germeten (2012) skriver at dersom barnet velger å fortelle de som arbeider i skolen eller i barnehagen om at det blir utsatt for mishandling eller seksuelle overgrep, er det viktig at skolen eller barnehagen forholder seg profesjonelt, ikke blir hysterisk, men lytter forståelsesfullt. Det er viktig at de ikke reagerer med avsky eller klandrer barnet for det som har skjedd og at de tror på barnet når det forteller om det han/hun har blitt utsatt for.

2.8 Å se og forstå barnet

For å kunne skape en positiv relasjon til barnet som opplever omsorgssvikt må skolen og barnehagen være opptatt av hvem barnet er som individ. Dette kan de gjøre ved å vise interesse for barnets hobbyer, interesser og ikke minst dets personlighet. Ved hjelp av dette kan de skape et felles oppmerksomhetsfokus som er viktig for å kunne etablere et tillitsforhold til barnet (Drugli, 2008). En annen viktig faktor for å skape en god relasjon og tilknytning er å møte barnet der det følelsesmessig befinner seg. Gjennom kunnskap om barnet, deres omsorgssituasjon og observasjon kan skolen og barnehagen leve seg inn i de følelsene og utfordringene barnet strever med. Men er de i stand til å slippe inn over seg de

grusomme historiene og følelsene som barnet sitter på? Det er først når de er i stand til å se realiteten i øynene at skolen og barnehagen kan forholde seg til barnets opplevelser og møte barnet der det følelsesmessig befinner seg (Killén, 2012a).

2.9 Tiltak

Lund (2012a) peker på et viktig moment når det kommer til iverksetting av tiltak. Hun trekker frem at ingen gode tiltak utarbeidet av de beste fagfolk i landet kan iverksettes, med mindre det ikke ligger en anerkjennende væremåte og holdning i møte med hvert enkelt barn eller ungdom som trenger disse tiltakene. Derfor er det viktig at de som arbeider med barn som blir utsatt for omsorgssvikt har relasjonskompetanse slik at de tiltakene som iverksettes kan gjennomføres og fungere.

Jeg vil i det følgende avgrense meg til å skrive om tiltak som deltakerne i min studie mente var viktige. Dette var relasjoner til voksne i barnehage og skole, støtte i lek, bruk av litteratur, tverrfaglig samarbeid og kompetanseheving. Noen av tiltakene var altså rettet mot kravene til pedagogene i skole og barnehage, andre er rettet mot konkrete aktiviteter som lek og lesing som på ulike måter kan hjelpe barn i en vanskelig livssituasjon å utvikle resiliens.

2.10 Relasjonskompetanse

Killén (2012b) peker på at relasjonskompetanse er den viktigste kompetansen til dem som arbeider med barn. Det er via relasjonen at fagpersoner kan støtte barn i sin utvikling og hjelpe de barna som trenger det. Drugli (2008) skriver at selv om det er mange faktorer i barnehagen og skolen som påvirker utviklingen hos barn, er det kvaliteten på relasjon som er av særdeles stor betydning (ibid). Relasjonskompetanse går ut på evnen til innlevelse, åpenhet og å ha et positivt engasjement i møte med barn og foreldre (Killén, 2010). Røkenes & Hanssen (2012) hevder at en god relasjon er bygget på væremåte, empati og anerkjennelse (ibid). Foreldre og barn må oppleve at de blir møtt med respekt og aksept der de vanligvis forventer og bli møtt med kritikk og avvisning. Dette er ikke alltid så enkelt i praksis. Skolen og barnehagen må kunne anerkjenne at foreldrene gjør så godt de kan. En forutsetning for å komme hit er å leve seg inn i det følelsesmessige og konfliktfylte som ligger bak både barnas og foreldrenes overlevelsestrategier. Skolen og barnehagen må kunne etablere en forståelse for hvorfor foreldrene strever med foreldreskapet og livet og hvordan ting har utviklet seg

som de har. De må ta vare på og være til stede for foreldrene og barna, men samtidig være i stand til å være åpen og konkret om bekymringen de sitter på. Det forutsetter at skolen og barnehagen er i stand til å arbeide med egne holdninger og erkjenne egne reaksjoner. Det handler om å kunne være ydmyk, kunne akseptere, respektere og være åpen. Kjernen for å kunne hjelpe barn og foreldre er kontaktforholdet, det er det som er selve verktøyet. Kommunikasjon er en vesentlig faktor som spiller inn i kontaktforholdet og etableringen av en god relasjon (Killén, 2010). Røkenes & Hanssen (2012) hevder at god kommunikasjon er når det er samsvar mellom det budskapet som blir sendt og det budskapet som blir oppfattet.

2.11 Hjelp til å leke

Barn som er utsatt for omsorgssvikt har ofte atferdsproblemer (Killén, 2010). Dette viser en studie fra Great Smokey Mountain- studien utført av Shanahan, Copeland, Costello & Angold (2008) (Drugli, 2013). De har ofte vanskeligheter med å være i relasjon med barn på en måte som utløser positiv reaksjoner og blir ofte upopulære lekekamerater (Killén, 2010). Miller og Coll (gjengitt etter Lund, 2012a, s. 117) trekker frem at vennskap er noe av det viktigste for at barn og unge skal ha en positiv utvikling av emosjonelle og sosiale ferdigheter. Ogden (2009) beskriver sosial kompetanse som kunnskap, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner. Han hevder at det er en forutsetning for sosial mestring, akseptering og for å kunne knytte nære vennskap. Killén (2010) påpeker at leken har en egenverdi og er med på å danne grunnlaget for utvikling av sosiale ferdigheter hos barnet. Disse ferdighetene kan bidra til at barnet får et bedre forhold til sine omgivelser og igjen få et positivt forhold til seg selv. Leken kan også være med på å uttrykke følelser som ikke alltid er lett å uttrykke verbalt. Derfor er det viktig at barna som opplever omsorgssvikt får hjelp til å leke fritt og spontant. Ved hjelp av lek kan disse barna oppleve noe som er morsomt og gledesfylt. Den gleden de opplever kan bidra til å bli en motiverende faktor for å kunne bygge relasjoner og tilknytning utenfor familien (ibid). Kibsgaard (2014) hevder at for at barn skal få inngangsbillett til leken må barnet kunne lekens regler og lover, samt være kreativ til å videreutvikle tema som kan bidra til den fantasifulle leken. Slik kunnskap krever sosiale ferdigheter. Killén (2010) påpeker også at noen barn som opplever omsorgssvikt blir ofte opptatt med å observere den voksnes verden for å være i forkant og skaffe seg kontroll og klarer dermed ikke å konsentrere seg om leken.

2.12 Barnebøker om omsorgssvikt

Det å bruke barnebøker som omhandler omsorgssvikt i arbeidet med barn som opplever det samme, kan være en viktig ressurs (Killén, 2010). Birkeland & Mjør (2012) skriver at barn assosierer ofte egne erfaringer med det de leser i bøker. De kan kjenne seg igjen i de fiktive figurene som blir lest om i bøkene og koble det opp til sitt eget liv. Holmsen (2011) trekker frem hvordan hun brukte bilder som en støtte for samtaler med barn på krisesenter. Bildene representerte ulike situasjoner som barna lett kunne kjenne seg igjen i. Dette viste seg å være en god vei til å skape en samtale med disse barna. Bildene fikk barna til å åpne seg om det som var vanskelig og skremmende å snakke om. Ved hjelp av disse bildene kunne barna lage fortellinger til bildene og dermed sette ord på vanskelige følelser, uten å snakke direkte om seg selv (ibid). Ved hjelp av disse bøkene kan barnet oppleve at de ikke er alene, at det ikke er deres skyld og at det er viktig å si ifra til noen man stoler på. Det at for eksempel førskolelæreren leser en slik bok, kan være med på å sende signaler til barnet som opplever dette at hun/han forstår hvordan barnet har det. Det at førskolelæreren sender ut slike signaler kan være med på å skape tillit hos barnet. Dette kan igjen føre til at barnet forteller førskolelæreren om at det er utsatt for omsorgssvikt (Killén, 2010). Killén (2007) skriver at det er mange tabuer i samfunnet som forhindrer barns bearbeiding av sine vanskelige livssituasjoner. Hun trekker frem at barnehagen og skolen må redusere tabuet som er knyttet til barn som lever under vanskelige livssituasjoner ved å snakke om dem.

2.13 Kompetanseheving og tverrfaglig samarbeid

Killén (2007) trekker frem et viktig moment i arbeidet med barn som opplever omsorgssvikt og forebygging av psykososiale problemer. Hun hevder at for at personalet i barnehagen og skolen skal være rustet til å møte disse barna er det viktig med kompetanseheving (ibid). En veileder fra Barne og ungdoms og familieetaten, BUFETAT skriver at en «God skole er godt barnevern» (Bufetat, 2009). For å få til en god skole har Fellesorganisasjonen (FO) kommet med et forslag om å få inn flere profesjoner i skolen. Dette for å bidra til et godt psykososialt og læringsfremmede miljø. Ved å få inn fagfolk med sosialfaglig kompetanse, kan det bli enklere å fange opp barn og unge med psykiske plager og lidelser. Ved hjelp av dette forslaget kan disse barna raskere bli oppdaget og få hjelp, samt at lærerne kan konsentrere seg om å løfte læringsutbytte og arbeide med kunnskapsformidling (Kvisvik, 2014). I NOU 2012:1(2012a) *til barnas beste* er det foreslått at 20 prosent av pedagogene som arbeider i

barnehagen skal ha en annen pedagogisk utdanning enn barnehagelærere. Forslaget vil ha et større innslag av blant annet barnevernspedagoger, dette for å fremme et godt psykososialt miljø (ibid).

På en annen side viser Håvie (2012) i sin artikkel at tallet på barnevernspedagoger i skolen har økt, og at det i 2010 var registrert 217 FO- medlemmer med bakgrunn som barnevernspedagog i grunnskolen. Dette er ikke et fullstendig bilde av antallet barnevernspedagoger som arbeider i skolen. Flere ansatte i grunnskolen er ikke organisert, eller er organisert i andre forbund enn FO. Det gir likevel en indikasjon på at grunnskolen har blitt en ny yrkesarena for barnevernspedagoger. Hun viser også videre til at det er ulike arbeidsoppgaver barnevernspedagogene får tildelt i skolen. Noen skoler søker etter barnevernspedagoger som skal ha stilling som barnevernspedagog, mens andre skoler søker etter barnevernspedagoger for mer generelle krav. Årsaken til denne ulikheten er grunnet at det ikke er hjemlet i verken lov eller avtaleverk at skolen skal ha stillinger som barnevernspedagoger i skolen. Det er derfor opp til hver enkelt skole om de velger å tilsette slike stillingsbetegnelser. Begrunnelsen for skoleledelsenes ansettelse i Håvie (2012) sitt materiale var at det i dagens skole er flere elever som sliter med psykiske vansker eller har problematferd. Barnevernspedagogene har en annen faglig bakgrunn og tenker derfor annerledes enn det lærerne gjør, noe som kan føre til at de kan ha andre innfallsvinkler. Dette kan bidra til at lærerne får andre refleksjoner. Det blir også trukket frem at ved hjelp av barnevernspedagoger i skolen er det enklere å oppdage om barn lever under vanskelige forhold i hjemmet. Dette kan være med på at problemet blir oppdaget tidlig og at tiltak kan bli satt i gang på et tidlig stadium. Dette for å forebygge at alvorlige tiltak må iverksettes. Derfor mener rektorene i artikkelen at det er viktig å ha barnevernspedagoger i skolen (ibid).

Killén (2007) peker på at selv om de ulike profesjonene som arbeider med barn har kunnskaper på sitt felt er det behov for å utvikle et felles kunnskapsområde for å kunne heve kompetansen og bli mer rustet til å møte barn som lever under omsorgssvikt. Hun hevder også at det tverretatlige og tverrfaglige samarbeidet må utvides (ibid). Glavin & Erdal (2007) hevder at for å sikre en bedre kvalitet på hjelpen som barnet og deres familie trenger, er det vesentlig med et godt samarbeid mellom de ulike yrkesutøverne. De trekker inn tverrfaglige og tverretatlige møter som en faktor som kan bidra til kompetanseheving hos de ulike yrkesutøverne. Det at for eksempel barnevernstjenesten kommer til skolen og barnehagen og drøfter ulike problemstillinger kan føre til at de ulike faggruppene får en ny innsikt. Det er

viktig å tenke på at den enkelte faggruppen i utgangspunktet bare er en del av helheten. Derfor er det vesentlig med et tverrfaglig samarbeid for at yrkesgruppene skal kunne få ny kunnskap og økt kompetanse, slik at de kan gi tidlig og god hjelp til de som trenger dette (ibid). Nilsen & Vogt (2008) bekrefter dette og sier at et godt samarbeid mellom de ulike aktørene vil være avgjørende for gjennomføringen av gode tiltak (ibid). Moe (2015) skriver at når samarbeidet mellom barnevernet og barnehagen er styrket, kan det føre til at barn i risikosoner blir fanget opp tidligere (ibid).

Det handler om etablering av gode relasjoner. Det handler om respekt, likeverd og åpenhet for de andre aktørene sine faglige tilnærminger samt at de ulike aktørene er villig til gå inn i en åpen dialog (Nilsen & Vogt, 2008). Det må tilføres flere ressurser til førstelinjen.

Fagpersoner må få kunnskap om hvordan barn utvikler seg i samspill med sine omgivelser, hvordan de utvikler og tilpasser seg når de lever under gode nok forhold og hvordan de overlever under vanskelige forhold. En bør ha kompetanse til å se når det er grunn til alvorlig bekymring. Kunnskap til å se og dermed ha mot til å gjøre noe er viktig (Killén, 2007). Det å se krever mer enn bare kunnskap. Å se er en følelsesmessig utfordring og det kan være smertefullt å se et barn som lider under omsorgssvikt (ibid). Barnehager og skoler kan tilby trygghet og forutsigbarhet og voksne som ser barna og som gir dem omsorg (Lund, 2012b).

2.14 Samarbeid med foreldre

Opplæringsloven og barnehageloven viser til at det er viktig med et godt samarbeid med foreldre. Skolen og barnehagen skal ha barnet i fokus og samarbeidet med foreldrene skal ivareta barnas behov for danning, faglig og sosial utvikling (Opplæringsloven, 2015; Barnehageloven, 2013). Når det kommer til samarbeid med foreldre skriver (Killén, 2012a) at dersom barnet ikke er i akutt fare er det er viktig å etablere og vedlikeholde et trygt kontaktforhold slik at foreldrene kan snakke om seg selv, barnet og deres livssituasjon. Rammeplanen (2011) skriver at personalet i barnehagen må møte alle foreldre med åpenhet og respekt. Et godt samarbeid mellom foreldre og barnehagen er en vesentlig faktor for det enkelte barnets trivsel og utvikling. Bratterud & Emilsen (2013) hevder at et godt foreldresamarbeid er selve grunnsteinen for at barnet skal få optimale utviklingsforhold hjemme og i barnehagen. De ansatte i barnehagen har som ansvar å bygge trygge relasjoner og allianser med både barnet og foreldrene. Det at de ansatte viser interesse, forståelse og omsorg for barnet og foreldrene, kan bidra til å skape tillit og trygghet. De ansatte i

barnehagen har også et ansvar med å informere foreldrene om personalets taushetsplikt og opplysningsplikt til barnevernstjenesten. Dette kan bli gjort som en del av oppstartssamtalen med foreldrene når barnet begynner i barnehagen (ibid). I St. meld.nr.41 (2008-2009) *Kvalitet i barnehagen* står det at barnehagen minst skal ha to samtaler med foreldrene pr. barnehageår (St. meld. Nr. 41 (2008-2009)). Lilleberg & Rieber- Mohn (gjengitt etter Bratterud & Emilsen, 2013, s. 96-97) påpeker at disse samtalene bør blant annet inneholde forhold som de ansatte er bekymret for, enten det er knyttet til barnet eller foreldrene. Mange ansatte gruer seg til å snakke med foreldrene dersom de er bekymret for barnets omsorgssituasjon. Det kan være lurt å bygge samtalen på en felles forståelse av at både foreldrene og barnehagen ønsker det beste for barnet og i felleskap bli enige om at man er bekymret for barnet. For det er jo slik at de fleste ønsker det beste for sitt barn, men det er ikke alltid at barnehagen og foreldrene er enige om hva som er det beste for barnet. Samtalen med foreldrene kan bli lettere dersom den er kortfattet og tydelig på bekymringen man har for barnet eller omsorgssituasjonen (ibid).

3. Metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for mitt valg av forskningsmetode, det kvalitative forskningsintervjuet og den semistrukturerte intervjuformen. Deretter vil jeg presentere utvalget av forskningsdeltakerne, intervjuguiden, prøveintervju samt gjennomføringen av intervjuene. Tilslutt vil jeg presentere analysen, før jeg avslutter med pålitelighet og gyldighet for studien.

3.1 Fenomenologi

Jeg valgte å gjennomføre en fenomenologisk studie, da jeg ønsket å ta utgangspunkt i forskningsdeltakernes perspektiv på hvordan de mente barnehage og skole burde arbeide med barn i utsatte livssituasjoner. Kvale & Brinkmann (2012) påpeker at fenomenologien er bygget på underliggende antakelse om at virkeligheten er slik forskningsdeltakerne oppfatter den. Derfor har jeg ved hjelp av denne studien beskrevet omverden slik forskningsdeltakerne erfarer den (ibid). Studien har også en fenomenologisk tilnærming da jeg senere vil gi uttrykk for de felles erfaringene forskningsdeltakerne i prosjektet gir uttrykk for. Dette kan være med på å gi et grunnlag for å utvikle en generell forståelse av det jeg ønsket å studere (Thagaard, 2013). Målet med denne studien er ikke å generalisere alle som har en slik bakgrunn som forskningsdeltakerne har, men å vise hva noen voksne som har opplevd omsorgssvikt som barn, mener er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner (Kvale & Brinkmann, 2012).

3.2 Det kvalitative forskningsintervjuet

Det er ulike tilnæringsformer innenfor den kvalitative forskningsmetoden, slik som deltakende observasjon og intervju. Thagaard (2013) peker på at intervjuformen gir et særlig godt grunnlag for å få innsikt i personers tanker, erfaringer og følelser. Med tanke på min problemstilling ble det mest hensiktsmessig med en intervjustudie da tanker, erfaringer og følelser var noe jeg var opptatt av for å kunne belyse min problemstilling. Det er problemstillingen i forskningsprosjektet som gir retningslinjer for hvordan prosjektet skal utformes. Dette betegnes som prosjektets design (ibid). I følge Kvale & Brinkmann (2012) har min masteroppgave et klassisk design. Temaet ble bestemt først og ut i fra temaet ble problemstillingen skapt. Når problemstillingen er skapt må forskeren arbeide med å planlegge forskningsprosjektet. I henhold til Thagaard (2013) består disse retningslinjene i å beskrive hva forskningsprosjektet skal omhandle, hvem som skal delta, hvor den skal utføres og

hvordan den skal utføres. Et annet viktig moment hun trekker frem er med tanke på forskerens fleksibilitet i planleggingen av prosjektets design. Forskeren må være fleksibel og åpen for endringer. Dette var noe jeg merket meg underveis som jeg arbeidet med min masteroppgave. Alt gikk ikke helt etter planen og ting ble endret på underveis i prosessen. Et eksempel på dette er da jeg, grunnet en misforståelse i vår tidligere kommunikasjon, måtte ha et telefonintervju med den ene forskningsdeltakeren.

3.3 Semistrukturert intervju

Det kvalitative forskningsintervjuet kan utformes på ulike måter. Fra det åpne til det mer strukturerte. Det åpne er preget av lite struktur og blir utført mer som en samtale, der hovedtemaene er forhåndsbestemt (Thagaard, 2013).

I mitt masterprosjekt benyttet jeg meg av en semistrukturert intervjuform. Det semistrukturerte intervjuet er basert på en samtale der temaet for fokuset er bestemt på forhånd (Dalen, 2011). Kvale & Brinkmann (2012) skriver at den semistrukturerte intervjuformen blir benyttet når temaer fra dagliglivet skal belyses ut i fra forskningsdeltakernes eget perspektiv. Derfor ble det mest hensiktsmessig for meg å benytte meg av denne intervjuformen. Dette fordi jeg var opptatt av og utforske hva personer som selv har vært under barnevernet mener er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner. Den semistrukturerte intervjuformen er basert på en intervjuguide der temaet og spørsmålene er bestemt på forhånd, men rekkefølgen spørsmålene blir stilt på varierer, samt at oppfølgingsspørsmålene varierer fra intervju til intervju (ibid).

3.4 Utvalg av forskningsdeltakere

Det er svært viktig å ha en gjennomtenkt og systematisk utvelging av forskningsdeltakere (Dalen, 2011). I det kvalitative studiet er det viktig å ha et strategisk utvalg, ved at forskeren tenker på hvem han/hun skal få informasjonen fra. Forskeren må velge forskningsdeltakere som har egenkaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen, samt undersøkelsens teoretiske perspektiv (Thagaard, 2013). Forskeren må også velge forskningsdeltakere som kan uttale seg om det aktuelle temaet på en reflektert måte, noe som Tjora (2012) peker på er hovedregelen for utvalg i det kvalitative intervjustudiet. Forskningsdeltakerne i det kvalitative studiet skal ikke være tilfeldig utplukket.

Mitt mål var å finne forskningsdeltakere som selv hadde vært under barnevernstjenestens omsorg og som hadde bred erfaring på dette feltet. Derfor ble mitt strategiske utvalg å finne personer som hadde denne erfaringen.

I prosessen med å finne forskningsdeltakere ble min veileder en døråpner. Hun ga meg tips om at jeg kunne ta kontakt med en brukerorganisasjon for å få tak i brukerstemmen slik som jeg ønsket til min masteroppgave. Jeg valgte også erfaringskonsulentene da de har støtte i en organisasjon og er vant til å formidle sine erfaringer. Dette for å ikke risikere at forskningsdeltakerne opplevde reaksjoner etter intervjuene som de ikke fikk hjelp til å håndtere. De har også bearbeidet sin egen historie og er av den grunn rustet til å ha et slikt intervju som jeg ønsket. For å få forskningsdeltakere til mitt masterprosjekt valgte jeg å ta kontakt med denne brukerorganisasjonen for å høre om det var noen frivillige erfaringskonsulenter som sa seg villig til å bidra i mitt masterprosjekt. Etter å ha vært i kontakt med en av de som hadde det overordnede ansvaret for erfaringskonsulentene fikk jeg e-post om at det var seks erfaringskonsulenter som stilte seg positive til å bli intervjuet til mitt masterprosjekt.

På bakgrunn av masteroppgavens tidsbegrensning og omfang valgte jeg å intervju to av erfaringskonsulentene som meldte seg. I og med at jeg hadde så få forskningsdeltakere fikk jeg mulighet til å gå i dybden i analysen og drøftingen av de to forskningsdeltakerne sine utsagn i større grad enn om jeg hadde hatt flere forskningsdeltakere i mitt studie. På en annen side kunne det vært en ulempe å ha så få forskningsdeltakere, dersom jeg som forsker ikke hadde fått gode data for å belyse problemstillingen min (Thagaard, 2013). Jeg sendte e-post til mine forskningsdeltakere med informasjon om hva prosjektet ville omhandle, hva det ville brukes til, anonymitet og avtalte nærmere tid for intervjuene. Dette ble gjort fordi, som NESH (2006) vektlegger, «Som hovedregel skal forskningsprosjekter som inkluderer personer, settes i gang bare etter deltakernes informerte og frie samtykke. Informantene har til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse, uten at det får negative konsekvenser for dem» (Thagaard, 2013:26). Videre trekker Thagaard (2013) inn at det er viktig at forskningsdeltakerne får grundig informasjon om hva deltakelsen av prosjektet innebærer og hva det skal brukes til. Slik at de har kontroll over de opplysningene om seg selv som de deler med forskeren. Før datainnsamlingen startet, søkte jeg om tillatelse fra Norsk Samfunnsvitenskaplig Datatjeneste (NSD) i og med at mitt prosjekt var meldepliktig. Deltakeren skrev også under på ” Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet” (se vedlegg).

3.5 Presentasjon av forskningsdeltakerne

Som nevnt tidligere valgte jeg å intervju to personer, en mann og en dame, som begge har vært under barnevernstjenestens omsorg. Av konfidensialitetshensyn vil jeg ikke gå nærmere inn på deres individuelle historier, men fokusere på deres synspunkt når det gjelder hva de mener er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner.

For å ivareta anonymitet til forskningsdeltakerne har jeg valgt å gi dem fiktive navn.

Forskningsdeltaker 1 har jeg valgt å gi navnet ” Deltaker 1” og forskningsdeltaker 2 har jeg valgt å gi navnet, ”Deltaker 2”.

3.6 Intervjuguide

En intervjuguide inneholder spørsmål som er rettet mot forskningsprosjektets tema og problemstilling. Spørsmålene bør være korte og enkle og det er viktig å tenke på hvordan man formulerer spørsmålene. Ved å stille spørsmål som ” Kan du beskrive...”, ”Hva mener du..” har forskeren mulighet til å få fyldige svar, ved at forskningsdeltakeren får mulighet til å utdype sine tanker og meninger (Kvale & Brinkmann, 2012).

Derfor valgte jeg å ha spørsmålsformuleringer som blant annet ” Hva mener du.. ”, i og med at jeg var opptatt av å få frem forskningsdeltakerne sine tanker og meninger om hva de mener er viktig i arbeidet med barn i utsatte livssituasjoner.

For å få svar på min problemstilling utarbeidet jeg en intervjuguide. Denne intervjuguiden ble utarbeidet på bakgrunn av relevant teori og oppdatert forskning fra feltet. I følge Kvale & Brinkman (2012) er kvaliteten på intervjuet avgjørende for kvaliteten på analyseringen av intervjuet.

3.7 Prøveintervju

Dersom man som forsker bruker kvalitativ intervju anbefales det at man foretar seg ett eller flere prøveintervju for både å teste intervjuguiden og seg selv som intervjuer (Dalen, 2011). Jeg ønsket med prøveintervjuet å få tilbakemelding både på meg som intervjuer og intervjuguidens relevans, samt om spørsmålene var klare og lette å forstå. Dette for å unngå misforståelser under det endelige intervjuet. Etter prøveintervjuet med en medstudent ble det noen endringer i intervjuguiden. Jeg fikk også ved hjelp av denne prosessen prøvd meg som intervjuer og fikk erfaring med å bruke diktafon. Dalen (2011) anbefaler sterkt å bruke

båndopptaker eller annet teknisk opptaksutstyr ved gjennomføringen av intervju. Dette grunnet viktigheten ved å ta vare på forskningsdeltakernes egne uttalelser.

3.8 Gjennomføring av intervjuene

For å ivaretar de etiske kravene og ikke stille for sensitive spørsmål, slik som personlige erfaringer med det å leve under omsorgssvikt, valgte jeg å stille mer generelle spørsmål, som er knyttet til forskningsdeltakernes meninger om dette temaet. På bakgrunn av dette hadde jeg spørsmålsformuleringer som ” Hvilke tegn mener du man bør se etter for å kunne oppdage omsorgssvikt?”, ” Mener du at skolen/barnehagen har nok kompetanse om omsorgssvikt?”. Ved hjelp av disse spørsmålene unngikk jeg å få deres personlige erfaringer, men heller få frem deres meninger om hva som ideelt sett var viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner.

Det første intervjuet ble gjennomført hjemme hos den ene forskningsdeltakeren. Det at intervjuet foregikk på et kjent sted kan ha bidratt til at hun ble tryggere i situasjonen (Dalland, 2012). Intervjuet startet med at vi først satt og snakket litt løst. Relasjonen mellom forskningsdeltakeren og meg opplevdes som trygg og hun fortalte meg om omsorgssvikten hun hadde opplevd før jeg hadde satt på båndopptakeren. Dermed fikk jeg ikke personidentifiserbare og sensitive opplysninger på båndet. Jeg serverte boller jeg hadde med meg, og etter hvert introduserte jeg prosjektet og ba forskningsdeltakeren om å lese gjennom å skrive under på samtykkeerklæringen. Deretter tok jeg frem diktafonen og forsikret meg om at det var greit at jeg brukte den under intervjuet.

3.9 Telefonintervju

På grunn av misforståelser med den ene forskningsdeltakeren ble det utført et telefonintervju. Dette telefonintervjuet hadde jeg etter det første intervjuet og merket meg at det var utfordrende med pauser. Det var også utfordrende å vite når jeg kunne gå videre til neste spørsmål. Dette på grunn av at jeg ikke hadde mulighet til å se forskningsdeltakeren, og dermed mistet jeg muligheten til å lese kroppsspråket til vedkommende. Jeg la også merke til at det ble ubehagelig for meg fordi jeg ikke fikk vist frem mine anerkjennende nikk og vist min interesse ved hjelp av kroppsspråket og blikkontakt. Dette spesielt fordi jeg hadde valgt det vanskelige temaet, omsorgssvikt. Dermed ble ikke min oppmerksomhet fullt og helt rettet

mot forskningsdeltakeren (Thagaard, 2013). Tjora (2012) peker på at dersom man mister bruken av kroppsspråk i en intervjusituasjon kan det bidra til at det forsvinner noe av samtaleaspektet som det gode intervjuet avhenger av. På en annen side trekker Pettersen & Bakkehaug (gjengitt etter, Tjora, 2012, s.141) frem gode sider ved bruk av telefon. Det kan gi en større følelse av anonymitet, og en trenger ikke bry seg om at båndopptakeren er tilstede. Dette kan oppleves som positivt for forskningsdeltakeren. En annen ting de trekker frem er at et telefonintervju fører mye mer preg av formalitet, noe som fører til at man ofte holder seg mer til de planlagte spørsmålene og det kan bli mer utfordrende med oppfølgingsspørsmål. (ibid). Dette var noe jeg merket meg under mitt telefonintervju med forskningsdeltakeren. På en annen side trekker Thagaard (2013) inn at oppfølgingsspørsmål kan være med på å skape brudd i forskningsdeltakerens fortelling.

I og med at det var et telefonintervju, fikk ikke forskningsdeltakeren mulighet til å skrive under på samtykkeerklæringen. Derfor fortalte jeg at han hadde mulighet til å trekke seg fra studiet når som helst i prosessen og at han bare måtte kontakte meg om det var noe han lurte på.

3.10 Analyse

3.10.1 Transkribering

Jeg var bevisst på å transkribere intervjuene rett etter intervjusituasjonen mens situasjonen fortsatt lå frisk i minne. Dette var en tidkrevende prosess hvor jeg ble godt kjent med mitt materiale. Dette regnes som starten på analyseprosessen og Dalen (2011) mener det er en fordel at forskeren gjør dette selv (ibid). Etter at jeg hadde transkribert intervjuene hørte jeg gjennom lydfilet et par ganger mens jeg leste gjennom transkripsjonene. Dette for å kontrollere at jeg hadde fått med meg alt. Når man transkriberer intervju, mister man den non-verbale kommunikasjonen, og det blir utfordrende å få frem den levende samtalen som foregår under intervjuet da det blir gjort om fra et talespråk, til et skriftspråk. Det blir utfordrende å få frem det sosiale samspillet med stemmeleie, kroppsspråk og eventuell ironi (Kvale & Brinkmann, 2012). Dette løste jeg ved at jeg skrev ned pauser, prober og skrev ned i parentes dersom noe ble sagt på en spøkefull eller høyrøstet stemme. Dette for å få frem essensen i intervjuet og ikke miste den non-verbale kommunikasjonen, samt å få transkripsjonene så slik som intervjusituasjonen som mulig. Videre trekker Kvale & Brinkmann (2012) inn at det blir lettere å analysere materialet etter at man har transkribert

intervjuene. Det blir mer strukturert og det blir dermed lettere å få en oversikt over materialet (ibid). Jeg valgte også å transkribere begge intervjuene på bokmål, slik at det skulle bli mer håndterbart. Tjora (2012) hevder at forskeren bør transkribere på bokmål eller nynorsk, men at man må være påpasselig med spesielle dialektord som kan ha en særegen betydning. Dette var noe jeg var observant på under mine transkripsjoner. Han trekker også frem at det å normalisere transkripsjonene, kan fungere som en anonymisering, noe som var viktig i min studie, da det kunne forekomme personlige erfaringer knyttet til omsorgssvikt (ibid). Jeg valgte også å utelukke en del muntlige uttrykk som «assa». Dette fordi det å transkribere og bruke sitater i muntlig form kan være krenkende for forskningsdeltakerne fordi de kan fremstå som dumme (Kvale & Brinkmann, 2012).

3.10.2 Koding og kategorisering

Etter flere grundige gjennomlesninger av transkripsjonene, ble intervjuet kodet og kategorisert. Kodene ble først skrevet ned på de utskrevde transkripsjonene, der jeg fant utsagn som viste seg interessante for min problemstilling. Jeg så også på hva som gikk igjen hos begge forskningsdeltakerne og hva de la mest vekt på. Etter at jeg hadde kodet begge transkripsjonene, laget jeg meg et nytt dokument hvor jeg brukte fargekoder som representerte de ulike kodene. Ut i fra disse kodene kom jeg frem til de ulike kategoriene: utfordringer med å oppdage omsorgssvikt, å våge å se, melde til barnevernstjenesten, barn som av ulike grunner vekker bekymring, samarbeid, relasjon og trygghet, kompetanseheving samt forebyggende arbeid. Her fikk jeg en overordnet forståelse av det som var mest sentralt i forhold til min problemstilling (Dalen, 2011).

3.11 Pålitelighet og gyldighet

Pålitelighet vurderes ofte ut ifra om et resultat kan reproduseres av andre forskere på andre tidspunkt. Forskeren må dermed vurdere om forskningsdeltakeren hadde svar annerledes i et intervju med en annen forsker (Kvale & Brinkmann, 2012). Tjora (2012) uttaler at et av elementene som kan ha vært med på å styrke påliteligheten til forskningen, er at forskeren redegjør for forholdet mellom forskningsdeltakerne og seg selv. Derfor valgte jeg å gjøre dette. Han hevder også at for å styrke forskningens pålitelighet, må forskeren være åpen om hvordan han/hun har utført forskningen, og eventuelle vilkår som kan ha påvirket forskning. Derfor har jeg vært åpen når det gjelder å diskutere min forskningsprosess.

For å styrke gyldigheten i oppgaven min har jeg innledningsvis gjort rede for min spesielle tilknytning til forskningsprosjektets tema.

Dalen (2011) skriver at de uttalelsene som kommer frem i analysen, bør være så likt forskningsdeltakernes opplevelser og forståelser som mulig. Derfor valgte jeg å trekke frem mest mulig direktesitat fra forskningsdeltakerne i empiri og drøftingsdelen, slik at det skulle bli så likt som mulig. Kvale & Brinkmann (2012) kritiserer «sitatsyka» og sier man skal være forsiktig med for mange sitater. De uttaler også at det av og til kan være vanskelig å forstå direktesitat da talespråket har en annen form enn skriftspråket. Derfor prøvde jeg å finne direktesitat som ga mest mulig mening, slik at det ikke skulle bli forvirrende for leseren om hva som var meningen bak sitatet. Jeg har også tidligere i dette kapittelet gjort rede for hvordan jeg tolket relasjonen mellom forskningsdeltakerne og meg, noe som kan ha vært med på å styrke gyldigheten i oppgaven min (ibid).

4. Empiri og drøfting

I dette kapittelet blir funnene drøftet i lys av den teorien som er presentert i teorikapittelet. Deltakerne hadde synspunkter på hva som var viktig for skolen og barnehagen å ha fokus på i møte med barn i utsatte livssituasjoner.

4.1 utfordringer med å oppdage omsorgssvikt

Killén (2012a) skriver at omsorgssvikt er vanskelig å oppdage fordi foreldrene og barna ofte skjuler det. Dette samsvarer med funnene i min undersøkelse. Deltakerne hadde noen forslag til hvordan dette kunne møtes.

Deltaker 1 sier at det kan være utfordrende å oppdage omsorgssvikt da både foreldrene og barna gjør alt de kan for å skjule hva som egentlig foregår i hjemmet. Hun forteller videre at barn som opplever omsorgssvikt ofte blir utrolig gode på hvite løgner og alltid har en forklaring klar. Deltaker 1 forteller:

Du blir veldig, som barn ekstremt flink til å holde fasaden for foreldrene dine og enda mer om du skjønner at det er det folk spør om.....Vi blir så jævla god på sånne hvite løgner.

Deltaker 1 kommer senere med et forslag til hvordan hun mener barnehagen og skolen kan møte disse utfordringene og få barna til å snakke om den vanskelige hjemmesituasjonen som de opplever. Hun forteller at dersom de som arbeider på skolen eller i barnehagen skal snakke med barna om mistanker de har om hjemmesituasjon, må det gjøres uanmeldt og unngå å si « ”Du, når du kommer på torsdag så vil jeg at vi skal snakke sammen”, det går ikke. Da har barnet allerede snakket med foreldrene og lært seg manus på hva dem skal si».

Deltakerne forteller også at det er utfordrende da foreldrene ofte kommer i forsvarsposisjon når de som arbeider i skolen eller barnehagen spør om hjemmeforholdene, på bakgrunn av den mistanken om at de utsetter sine barn for omsorgssvikt. Deltaker 2 forteller at det derfor kan være utfordrende å oppdage omsorgssvikt, og utdyper «For når folk tar opp sånne ting med foreldrene, så går foreldrene automatisk i forsvarsposisjon, i 100 prosent av tilfellene»

Her samsvarer deltakernes utsagn med Killéns (2012a) utsagn om at det kan være utfordrende å avdekke omsorgssvikt på grunn av barnas lojalitet og at foreldrene sjelden erkjenner det de utsetter sine barn for. Det kan være slik som deltakerne fortalte at årsaken til at verken foreldrene eller barna erkjenner det som skjer er fordi de føler både skyld og skam. I tillegg utvider deltakerne Killéns (2012a) perspektiv ved at de sier det hender foreldrene instruerer barna om hva de skal si for å skjule uheldige forhold. Det er viktig å tenke på hvordan man skal snakke med disse barna om deres hjemmesituasjon for å prøve å unngå at foreldrene utløser angst og skyldfølelse hos disse barna, da barna ofte føler skyld ovenfor foreldrenes handlinger (ibid). En annen ting jeg ser som viktig er selve relasjonen og kommunikasjon med foreldrene. Hvordan kan den gjøres sensitiv og respektfull slik at de tør å åpne seg om disse tabubelagte emnene?

4.2 Å våge å se

Killén (2012a) trekker frem at for å kunne skape trygghet hos et barn som opplever omsorgssvikt, må barnehagen og skolen møte barna der det følelsesmessig befinner seg. De som arbeider med barn som opplever omsorgssvikt må slippe inn de grusomme opplevelsene som barnet sitter på. Det er gjennom å tørre å se realiteten, at man kan møte barnet der de er og skape trygghet.

Deltaker 1 forteller også at for å kunne møte disse barna er det en vesentlig faktor at en tør å innse og ta det innover seg at noen barn faktisk lever under omsorgssvikt. Hun utdyper dette og forteller at:

For drømmesituasjonen vår er jo at alle barn har det bra, men alle barn har det ikke bra, og det er første steg for å innse hvilke barn som ikke har det bra, det er å innse at alle barn ikke har det bra og tørre å se det man ser og snakke med noen om det. Men jeg tror grunnen til at man ikke gjør det, er at man skulle ønske at det skal gå bra, skjønner du hva jeg mener? Det ønske om at alle barn skal ha det bra, og da nekter vi å se at noen barn ikke har det bra. Det blir litt sånn «nei, jeg vil ikke se»

Drugli (2008) bekrefter deltakeren sitt utsagn om at noen lærere og barnehagelærere faktisk også benekter at det forekommer omsorgssvikt. Killén (2012a) utvider deltakeren sitt utsagn om at erkjennelsesprosessen blant barnehagen og skolen så vidt har begynt når det kommer til å se disse barna som lever under omsorgssvikt. Det at de som arbeider med barn som opplever

omsorgssvikt ikke erkjenner denne prosessen fører til at verken barna eller foreldrene får den hjelpen de trenger (ibid). Hjelpen vil dermed komme alt for sent – hvis den i det hele tatt kommer (Drugli, 2008). Selv om det er en følelsesmessig påkjenning å stå ovenfor et barn som opplever omsorgssvikt (Killén, 2012a), er det viktig å tenke på det Emilsen (2004) hevder, om å skille mellom eget ubehag og om konsekvensene for barnet dersom man velger å la være å se (Emilsen, 2004).

De som arbeider i barnehagen og i skolen er jo slik som deltaker 1 forteller:

Du er jo pliktig til å melde i fra. Hvis du er redd for at det er fare for liv og helse så er det jo faktisk straffbart å ikke gi beskjed....For jeg er helt sikker på at de fleste av oss en eller annen gang har stussa på noe, om det er ubegrunna eller ... ikke la den her uroen, uroen i magen som det heter, ikke la den, ikke bare blås den bort.

Deltaker 1 fokuserer her på den juridiske plikten offentlig ansatte har til å melde mistanke om omsorgssvikt. Både i opplæringsloven og barnehageloven står det at dersom det er mistanke om at et barn blir mishandlet i hjemmet eller blir utsatt for andre former for omsorgssvikt, er skolen og barnehagen pliktig til å melde i fra til barnevernstjenesten (Opplæringsloven, 2015; Barnehageloven, 2013). Videre står det i barnevernsloven at barneverstjesten har rett og plikt til å gripe inn dersom det er mistanke om mishandling eller alvorlig omsorgssvikt. (Barnevernloven, 2014)

I likhet med deltaker 1 påpeker Claussen (2010) magefølelsen og hvordan den kan gi grunnlag for videre arbeid med barn som vekker bekymring. Selv om magefølelsen ikke kan løse problemet i seg selv (ibid), er det viktig å tenke på det deltaker 1 sier om å ikke blåse denne følelsen bort. Årsaken til at noen barnehager og skoler velger å blåse bort uroen i magen kan være fordi det kan utløse sterke reaksjoner hos foreldrene å ytre sin bekymring (Killén, 2012a). Dette er en mulig årsak til at barnehagen og skolen velger å la være å se og dermed ikke melder til barnevernstjenesten.

4.3 Melde til barnevernstjenesten

For at barnevernstjenesten skal kunne gripe inn dersom det er mistanke om at barnet blir mishandlet eller utsatt for andre former for alvorlig omsorgssvikt, er det viktig at de som arbeider med disse barna i skolen og i barnehagen melder i fra til barnevernstjenesten.

Barnevernstjenestens arbeidsoppgaver er i følge barnevernsloven §3-1 *Barnevernstjenestens forebyggende virksomhet* å sette i gang tiltak så tidlig som mulig som kan forebygge blant annet sosiale og emosjonelle vansker (Barnevernloven, 2014). Det er slike forhold barnehagen og skolen skal hjelpe dem å avdekke ved å melde bekymringsmelding til barnevernstjenesten.

Begge deltakerne er enige om at de som arbeider i skolen og i barnehagen er for dårlige til å melde i fra til barnevernstjenesten. Deltakerne hevder at terskelen for å melde i fra til barnevernstjenesten er stor. De som arbeider i barnehagen og skolen vet ikke hvordan de skal håndtere situasjoner ved mistanke om omsorgssvikt eller de er livredd for å ta feil, forteller deltakerne. Deltaker 2 utvider dette og forteller:

Mange, jeg er sikker på at det er hundrevis av lærere, forballtrenere, fritidsklubbarbeidere som ser det der, men som ikke tørr å gå inn på det ikke sant, eller de vet ikke hvordan de skal gå inn på det. Terskelen for å melde i fra er så stor, fordi du ikke vil føkke det til om du hadde tatt feil, men hvis du hadde tatt feil så er jo faktisk det bare bra, det at du faktisk har tatt feil!

Deltaker 2 uttrykker her at de som arbeider med barn ikke må være redd for å melde i fra til barnevernstjenesten. Selv om det er en risiko at man kan ta feil dersom man melder, er det viktig at det ikke blir et hinder.

En annen utløsende faktor, deltakerne mener kan være en årsak til at så få barnehager og skoler melder til barnevernstjenesten, kan være at de som melder aldri får noe tilbakemelding på hva de fant eller eventuelt ikke fant. Deltaker 1 utvider dette og forteller at:

Også tror jeg at det er veldig mange lærere, man får jo aldri noe tilbakemelding når man har sendt en bekymringsmelding på hva de fant eller ikke. Og det er veldig sånn, gi en generell tilbakemelding ” Ja, vi fortsetter å følge opp den familien der, eller vet du hva der gikk det helt fint, men bra at du brydde deg!” for det blir jo veldig sånn, når du aldri vet noe da om hva som blir gjort eller sånne ting, så er det vanskelig.

I likhet med deltaker 1 trekker Lund (2012b) og Baklie (2009) inn for lite tilbakemelding fra barnevernstjenesten som en av årsakene til at så få barnehager og skoler sender bekymringsmelding (ibid). I barnevernloven § 6-7 står det at barnevernstjenesten skal gi den som har sendt bekymringsmelding tilbakemelding, med mindre bekymringsmeldingen er grunnløs (§4-2) (Barnevernloven, 2014). Deltakerne mener i denne sammenheng at hun tror flere skoler og barnehager hadde sendt bekymringsmelding dersom barnevernstjenesten hadde gitt mer tilbakemelding, både i de tilfellene det var en bekymring og i de tilfellene hvor det ikke var det. Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at 13 prosent av bekymringsmeldingene kommer fra skolen, og cirka fem prosent kommer fra barnehage (SSB, 2014a). Ut i fra tallene til Statistisk sentralbyrå ser vi at det er færre bekymringsmeldinger fra barnehagen enn fra skolen.

Deltakerne kommer senere med andre påvirkninger de tror kan være årsaken til at så få barnehager og skoler melder til barnevernstjenesten. Deltaker 1 forteller at hun tror:

Jeg tror det er en sånn redsel, først og fremst kanskje for ” Hva vil skje med barnet?”. litt sånn, ” Ja men skal de komme til en fremmed familie og..” også er det jo veldig mange fordommer om barnehjem fra gammelt av, og det er det jo fortsatt. Også tror jeg også at en annen grunn er at ” Kan foreldrene skjønne at det er meg?. Hva hvis de bytter skole så vi ikke får følge opp lenger?. Er det ikke bedre da at vi støtter barnet sånn som det er? ”. Også er man også så redd for at det ikke skal være noe, livredd for at man skal ta feil, men da tar du feil da!(...) Og ikke minst, ”vil foreldrene bli sinte på meg?”.

Det deltaker 1 forteller om hva hun tror kan være årsaken til at så få melder til barnevernstjenesten, kan sees i lys av det (Lund, 2012b) stiller spørsmålstegn ved . Er skolen og barnehagen redd å skade forholdet til foreldrene dersom de melder i fra? (ibid). Deltaker 1 trekker også frem redsel for at barnet skal få det verre dersom det blir meldt i fra til barnevernstjenesten. Hun mener at mange av de som arbeider med barn som vekker bekymring velger å unnlate å sende bekymringsmelding i håp om at de kan få det bedre dersom de som arbeider i skolen og i barnehagen velger å følge opp barnet selv. Denne årsaken kan være med på å svekke barnevernstjenestens oppgaver og bidra til at barnevernstjenesten ikke får satt inn de nødvendige tiltakene som skal til for å hjelpe.

Deltakerne kommer også med et forslag til hvordan dette kan løses og forteller at de tror flere hadde sendt bekymringsmelding til barnevernstjenesten, dersom skolen og barnehagen hadde hatt mer kunnskap om hvordan barnevernssystemet fungerte og om det hadde vært et tettere samarbeid. Dette forslaget til deltakerne støttes av studien til Baklien (2009). Studien belyser at skolen og barnehagen ser på barnevernstjenesten som et lukket system, som de ønsker mer synliggjøring av (ibid). Ved hjelp av dette kunne det blitt enklere for barnehagen og skolen å ta kontakt med barnevernstjenesten, når de møtte på barn som av ulike grunner vekket bekymring.

4.4 Barn som av ulik grunn vekker bekymring

Begge deltakerne er enige om at samtlige som arbeider i barnehage eller skole, før eller senere vil møte på barn som av ulike grunner vekker bekymring. Eriksen og Germeten (2012) skriver at de som arbeider i barnehagen eller i skolen må våge å ta innover seg at årsaken til barnets atferd kan være tegn på at barnet lever under omsorgssvikt. De påpeker videre at barn reagerer ulikt på omsorgssvikten de opplever. Noen kan få reaksjoner som angst, uro og skyldfølelse, mens andre kan reagere med aggresjon eller utadrettet atferd (ibid).

Deltakerne forteller at det som regel er to typer atferdsmønstre som utspiller seg hos barn som opplever omsorgssvikt. På den ene siden er de innadvendte barna, som sitter stille i en krok og ikke gjør så mye ut av seg. Disse er vant til å bli oversett av sine foreldre og er kanskje ikke vant til at deres nærvær betyr noe. Men på den andre siden finnes barna med atferdsvansker, de utagerende barna som tar veldig mye plass og som krever mye av personalet på skolen eller i barnehagen. Deltaker 1 forteller:

Så da tenker jeg at det er viktig å se at det bråket ikke alltid er lærevansker eller konsentrasjonssvikt eller ADHD, som man er veldig god på å gi. Eller at det stille barnet bare er ” flink pike”.

Det deltakerne forteller om at det som regel er to typer atferdsmønstre som kjennetegner barn som opplever omsorgssvikt, gir personalet i barnehagen og i skolen en viktig oppgave i forhold til å se disse barna og ikke bare sette stempler som ” flink pike” eller ”ADHD - barn”. Drugli (2008) hevder at det også er viktig å se de stille og tilbaketrukne barna, de kan slite med store vansker som de trenger hjelp til å håndtere. Heller ikke en ADHD- diagnose trenger

å være riktig fordi tegnene på omsorgssvikt og atferdsvansker kan ligne hverandre veldig. For eksempel skriver en undersøkelse fra McLee (gjengitt etter NOU:2012:5, 2012b, s.194) at ADHD er den hyppigste diagnosen som blir stilt på barn som har blitt seksuelt misbrukt. Det kreves bred kompetanse for å kunne skille mellom disse tilfellene.

Deltaker 2 forteller også at det kan være utfordrende å vite hvordan man skal arbeide med barn som er utagerende eller tilbaketrukne, men forteller at «...Du må jo vise barnet at du er der uansett».

Deltaker 1 forteller at det derfor er viktig at personalet ikke setter disse ”diagnosene”. Deltakerne frykter at lærere og barnehagelærere setter disse diagnosene og dermed ikke gir barna den hjelpen og tryggheten som de trenger. De som arbeider i skolen og i barnehagen har ikke diagnosekompetanse og har dermed ikke grunnlag for å sette dem. Deltakerne forteller at de som arbeider i skolen eller i barnehagen må gå bak, gjøre undersøkelser og gi barna positiv oppmerksomhet. Slik at de kan skape tillit og trygghet hos disse barna.

Dette samsvarer med Drugli (2008) sitt utsagn om at de fleste som arbeider med barn før eller senere vil møte på barn som av ulike grunner vekker bekymring. Det deltakerne forteller gir i likhet med Rammepånen (2011) en pekepinn på hvor viktig det er at de som arbeider i barnehagen er forberedt på at alle barn har krav på å bli møtt slik de er, uansett hvilke behov de har (ibid). Selv om skolen og barnehagen ikke har de ressursene de skulle ønske for å hjelpe disse barna på en best mulig måte, må de være der for barnet slik at man har mulighet til å sette inn tiltak så tidlig som mulig. Dette kan virke forebyggende mot sosiale og emosjonelle vansker hos barnet (Drugli, 2008).

4.5 Samarbeid med foreldre

Deltakerne trekker også inn samarbeid med foreldre som en viktig del av arbeidet med barn som lever under omsorgssvikt. De forteller at det er viktig å ha et trygt og tett samarbeid med foreldrene med mindre barnet er i akutt fare. Killén (2012a) påpeker at det er viktig å etablere og vedlikeholde et trygt kontaktforhold til foreldrene med mindre barnet er i akutt fare (ibid). For å kunne skape en relasjon og tillit med foreldrene er det viktig at barnehagen og skolen viser respekt og anerkjennelse. Det krever at de som arbeider i skolen og i barnehagen må arbeide med sine holdninger og reaksjoner til det de står ovenfor i en omsorgssvikt situasjon.

Det er kontaktforholdet som er kjernen i hjelpeprosessen, det er relasjonen og kontakten som er selve verktøyet (Bratterud & Emilsen, 2013). Derfor er det viktig at de som arbeider i barnehagen og skolen forsøker å få til et tett samarbeid og en god relasjon med foreldre, så godt det lar seg gjøre. Det handler om å forebygge at foreldrene kommer til kort i foreldrerollen (Killén, 2007). På den andre siden forteller deltaker 1 at det av og til kan være utfordrende å ha et tett samarbeid med foreldre og at det er vanskelig å vite hvor mye man skal dele av sin bekymring.

Hun utdyper dette og forteller:

(...)Også tror jeg man skal være forsiktig med å prate for mye med foreldrene, fordi foreldrene kan veldig fort, selv om dem ikke reagerer ovenfor deg, så kan de reagere ovenfor barnet, ” faen, nå har den læreren avslørt oss, nå må du skjerpe deg, du må holde det enda mer skjult og!”, og det går bare ut over det barnet.

Her forteller deltaker 1 hvordan foreldrene kan skjule sin frustrasjon ovenfor personalet i barnehagen eller i skolen. Derfor mener deltaker 1 at skolen må være påpasselig med å prate for mye med foreldrene om den mistanken de har. På en annen side forteller deltaker 1 at dersom foreldrene føler at de som arbeider i skolen vil hjelpe dem kan det hende at de velger å fortelle om det de strever med istedenfor å komme i forsvarsposisjon. Hun utdyper dette og forteller:

Være litt sånn til foreldrene at hvis at de kanskje ikke har med matpakke på skolen da, så kan du jo ” Ja, hvis det er veldig vanskelig for deg å rekke å lage den matpakka, så kan vi jo alltid finne en løsning på det”, istedenfor å si ” Hvorfor i helsike har ikke du sendt med barnet ditt matpakke!” for da går alltid foreldrene i sånn forsvarsposisjon, men hvis foreldrene føler at du vil hjelpe dem ved å gi dem den matpakka, så er det, så kanskje dem forteller at ” ja, men du skjønner at jeg har fått sånne medisiner av psykologen som gjør at jeg ikke får sove så godt”

Her forteller deltaker 1 at det er viktig å skape en positiv relasjon med foreldrene. Dersom foreldrene føler at de som arbeider på skolen vil hjelpe dem, kan det være at det blir enklere å ha et tett og godt samarbeid med foreldrene.

Deltaker 2 presiserer at: «Dette kommer selvfølgelig an på alvorlighetsgraden av situasjonen. Trå varsomt, men ikke vær redd for å trå der, men tenk litt på hvordan man gjør det.»

Deltakerne forteller her at det er viktig at de som arbeider i barnehagen og skolen finner en balanse mellom å ikke gjøre hjemmesituasjonen til barna verre, men samtidig arbeide med å skape en god relasjon med foreldrene, slik at de kan opprette et godt samarbeid. Dersom barna røper hjemmesituasjonen kan barna slik deltaker 1 forteller, bli utsatt for represalier fra sine foreldre. Dette er noe de som arbeider med barn må tenke over i denne sammenheng.

Samarbeid med hjemmet står sentralt i både opplæringsloven og barnehageloven (Opplæringsloven, 2015; Barnehageloven, 2013). St. melding 41 (2008-2009) påpeker at barnehagen minst skal ha to foreldresamtaler per år. Her kan personalet slik deltaker 1 er inne på vise at de vil hjelpe foreldrene med det de strever med. På denne måten kan både foreldrene og personalet bli enige om en felles forståelse om hva de mener er det beste for barnet. De fleste foreldre ønsker jo det beste for sitt barn. På en annen side er det ikke alltid slik at foreldrene og de som arbeider med barnet er enige om hva som er den beste løsningen, slik Lilleberg & Rieber- Mohn (gjengitt etter Bratterud & Emilsen, 2013, s. 96-97) viser til. De hevder at det er mange som gruer seg til å snakke om barnets omsorgssituasjon med foreldre. Det kan være lettere å ytre sin bekymring dersom personalet og foreldrene i fellesskap kommer til enighet om at de er bekymret for barnet (ibid).

Killén (2012b) hevder at relasjonskompetanse er den viktigste kompetansen til de som arbeider med barn (ibid). Barnehagen og skolen må ha tro på at foreldrene gjør så godt de kan og prøve å leve seg inn i hvordan deres situasjon har utviklet seg. Dette er ikke alltid like lett i praksis. Det krever ydmykhet, aksept og respekt. På en annen side må barnehagen og skolen ikke være redd for å være åpen om bekymringer de sitter på (Killén, 2010). Rammepåplanen (2011) hevder at et trygt kontaktforhold er viktig for barnets trivsel og utvikling.

4.6 Relasjon og trygghet

Deltaker 1 sier imidlertid at til tross for at barnehagen og skolen bør ha en god relasjon med foreldrene, er det viktig at de som arbeider i skolen og i barnehagen viser at de først og fremst er barnets tillitsperson. Deltakerne påpeker også resiliens, og hvordan de såkalte løvetannbarna kan profittere på viktige resiliensfaktorer som det å ha en voksen de kan ha tillit til og betro seg til.

Deltaker 1 utdyper dette og forteller:

Vis barnet at jeg står på din side hele tiden og det tror jeg er veldig viktig. For foreldrene de er voksne, men barna trenger de trygghetspersonene. Hvert fall hvis det skal bli veldig endringer i hjemmet. At foreldrene skal begynne å gå i behandling eller du får inn avlastning en gang i måneden eller hva det enn skulle være, så vil det være sånn at det blir så mye nytt for det barnet. Så da trenger det at du står der som en trygghetsperson og det siste de trenger når det er omsorgssvikt i hjemmet er å være usikker på om du støtter mamma og pappa eller dem

Deltaker 1 forteller her viktigheten av at barn som opplever omsorgssvikt, har en trygghetsperson utenfor hjemmet. Dersom det skal skje endringer i hjemmet forteller deltaker 1 at det er viktig at disse barna har en utenforstående som de kan stole på og være trygg på. Her har barnehagen og skolen en viktig rolle.

Deltaker 1 forteller imidlertid at barnehager og skoler som møter på disse barna som lever under omsorgssvikt, må tørre å være den tryggheten for disse barna. Dette utvider hun med å si:

Men jeg tror det er veldig viktig at barnehagen og skolen tørr å ta den plassen av seg selv, tørr å være de tillitspersonene. Jeg tenker du kan være den ene for ett barn, du kan ikke være det for alle, men du kan være det for ett barn, du kan bety forskjellen for om det barnet får et godt liv eller et dårlig liv, faktisk. Vis at du er der, kanskje få til en samtale med barnet.

Utsagnene til deltaker 1 kan sees i lys av det Killén (2010) og Claussen (2010) hevder om at barn som har en tillitsperson utenfor familien klarer seg bedre enn de som ikke har det. Killén (2010) påpeker videre at lærere og førskolelærere har en viktig rolle ved å tørre å ta den plassen av seg selv, slik at de kan fremme resiliens hos disse barna. Borge (2005) og Kvello (2011) bekrefter dette og sier at barn som lever i utsatte livssituasjoner kan få styrket sin resiliens dersom de møter trygge voksne i barnehagen og i skolen. Derfor mener deltaker 1 at det er viktig at barnehagen og skolen skaper en god og trygg relasjon med disse barna (ibid). Dersom disse barna ikke blir møtt med positive relasjoner i barnehagen og i skolen, kan dette fungere som en risikofaktor og bidra til at utviklingen til barnet svekkes (Claussen, 2010). Drugli (2008) påpeker at kvaliteten på relasjonen mellom fagpersoner og barnet er en av de viktigste faktorene for barnets utvikling. Dette kan sees i lys av det deltaker 1 forteller om at

en tillitsperson i skolen eller i barnehagen kan være avgjørende for om et barn får et god liv eller ikke.

Deltakerne forteller på en annen side at det å skape tillit og trygghet til et barn som lever under omsorgssvikt ikke er noe som er gjort over natta. Det krever tid. De som arbeider i skolen eller i barnehagen må vise barnet at de er til å stole på, ikke bare fortelle det med ord. Deltaker 2 utdyper dette og forteller:

De hører ikke så mye på det du sier, de hører mer på det du gjør. Det er jo det, de lærer deg å kjenne og bygger sin tillit, ikke sant. Det er hvordan du oppfører deg, hvordan du er, i mye større grad enn det du sier. Det å si ”men jeg er snill”, det hjelper ikke du må vise at du er snill... Det er jo klart at man må bruke tid. Det går ikke an å skynde seg for å få tillit til det barnet, absolutt ikke.”

Det deltaker 2 forteller om at barnet hører mer på det som blir gjort enn det som blir sagt, kan sees i lys av det Røkenes & Hansen (2012) mener at god relasjon er bygget på. De hevder at god relasjon er når det er samsvar mellom det budskapet som blir sendt og det budskapet som blir oppfattet. For å kunne etablere en god relasjon, mener Røkenes & Hansen (2012) at de som arbeider i skolen og i barnehagen må kunne vise empati og anerkjennelse til disse barna som lever under omsorgssvikt.

Deltaker 2 forteller også at barn som utsettes for omsorgssvikt av sine foreldre ofte kan trekke konklusjoner som at alle voksenpersoner utgjør en trussel. Derfor er det viktig at disse barna møter på trygge og positive omgivelser og voksenpersoner i barnehagen og i skolen. Dette kan bidra til at barna kan forandre den oppfatningen de har av voksne, og se på dem som arbeider i barnehagen eller i skolen som hjelpere.

Det at barn som opplever omsorgssvikt ser på voksenpersonen som en trussel er i følge Killén (2010) og Webster Stratton (2005) en utfordring når det kommer til å få hjulpet disse barna. Disse barna har mistet sin tillit til voksenpersoner, og det er noe som må ligge langt fremme i bevisstheten til de som arbeider i barnehagen og i skolen. (ibid). Reese (gjengitt etter Bratterud & Emilsen, 2013, s.47) bekrefter dette og sier at en halvhjertelig voksen som arbeider i barnehagen er en katastrofe for et barn som lider under omsorgssvikt. Dette da de allerede har sviktende tillit til voksenpersoner (ibid). Fagpersoner som møter barn som opplever omsorgssvikt må i følge Killén (2010) og Webster Stratton (2005) gi barnet positive

erfaringer fra barnehagen eller skolen, slik at barnet kan endre sitt syn på voksenpersoner og bryte den negative samspillsirkelen.

Deltakerne påpeker også viktigheten av å få bearbeidet de dårlige erfaringene fra oppveksten og å etablere tilknytning og gode relasjoner til andre viktige personer i nettverket til barnet. På en annen side forteller deltakerne at det kan være vanskelig å skape trygghet og relasjon hos et barn som opplever omsorgsvikt. Dette fordi de har en dårlig selvfølelse fra det foreldrene har utsatt dem for. Deltaker 1 trekker frem samspill med sine foreldre og forteller at:

Det tar veldig lang tid å på en måte lege de sårene som omsorgssvikten har satt da, for det går jo i personligheten din. Det at du er dårligere som person fordi du har opplevd det så mye som barn...De kritiserer seg selv så mye og det bitte lille noen andre sier da, så blir det liksom ” Yes, der fikk jeg bekrefta kritikken”

Videre forteller deltaker 2 at barn som har foreldre som behandler dem dårlig, også forventer denne behandlingen av andre voksenpersoner de møter på veien. Her samsvarer deltakerne sitt utsagn med Killén (2007) sitt utsagn om at barn utvikler en oppfating av seg selv på bakgrunn av de samspillerfaringene de har med sine omsorgspersoner. Emilsen (2014) forklarer at tilknytning og samspill er en avgjørende faktor for god omsorgspraksis.

Deltakerne forteller også i likhet med Killén (2007) at erfaringene om hvordan de blir møtt av sine omsorgspersoner bærer preg av hvordan de forventer å bli møtt av andre voksenpersoner. Det at de ansatte i barnehagen og skolen møter disse barna med respekt og anerkjennelse, kan i følge deltaker 1 føre til at disse barna avkrefter den kritikken de har møtt og får et positivt selvbilde.

Videre forteller deltaker 1 at de som arbeider på skolen og i barnehagen har et stort ansvar med å hjelpe de barna som opplever omsorgsvikt slik at de kan oppleve støtte og trygghet. Dette samsvarer med det Drugli (2008) skriver om at enhver pedagog som arbeider i skolen eller i barnehagen må inngå i nære og støttende relasjoner til barn som opplever omsorgsvikt.

4.7 Kompetanseheving

Mange av de som arbeider i barnehagen og skolen er ikke slik som deltaker 1 forteller blitt godt nok forberedt gjennom sin utdanning til å vite hvordan de skal møte problemstillinger som omfatter barnas omsorgssituasjon. Hun forteller: «De fokuserer for lite på det i utdanningen, det er jo ikke satt av tid til det heller».

Deltaker 1 utvider senere sin bekymring om at lærerutdanningen har for lite fokus på omsorgssvikt, og forteller:

Jeg hadde en venn som utdanna seg til å bli lærer og dem har hatt en dag om omsorgssvikt på skolen. Hun sier jo ” jeg kan mye, men det er fordi jeg har jobba med deg og vært på foredrag med deg og sånn ting” og det er litt sånn, sånn burde det ikke være da. Det burde være i ryggmargen til folk som møter barn, enten de jobber i skolen, er fritidsledere og alt sånn der, og det at de burde få mer kompetanse på en sånn måte at ” hva er det vi skal se etter”, ” hvordan kan vi teste det?”

I likhet med deltaker 1 sitt utsagn, påpeker Killén (2007) at mange av de som arbeider i skolen og i barnehagen har for lite kunnskap om omsorgssvikt og derfor ikke er kompetente nok til å møte disse barna som lider under omsorgssvikt (ibid). En veileder fra BUFETAT påpeker viktigheten av kunnskap om omsorgssvikt, og skriver at «God skole er godt barnevern» (Bufetat, 2009). Denne uttalelsen fra deltaker 1 kan tyde på at skolen og barnehagen må tilegnes kunnskap og arbeidsmetoder som er rettet mot dette arbeidet (Killén, 2010). Dette mener Daro (gjengitt etter Killén, 2007, s. 21-22) er viktig for å unngår utvikling og eskalering av særskilte problemer. Det deltaker 1 forteller om kompetanseheving for å kunne vite hva de skal se etter kan ses i lys av det Killén (2007) hevder om at de som arbeider med barn må ha kompetanse til å klare å se når det er grunn til alvorlig bekymring og dermed ha mot til å gjøre noe.

4.8 Forebyggende arbeid

I følge Frick (gjengitt etter Drugli, 2008, s. 9) og Kvello (2007) er det viktig at tiltak blir satt inn så tidlig som mulig. Det er enklere å forebygge vansker hos mindre barn enn når barna blir eldre. I følge Frick (gjengitt etter Drugli, 2008, s. 9) kan vanskene forsvinne dersom

tiltakene som blir satt i gang er gode nok. På en annen side påpeker Lund (2012a) at ingen gode tiltak kan igangsettes med mindre det ligger en anerkjennende holdning bak.

For å kunne arbeide med barn som lider under omsorgsvikt på en best mulig måte mener deltakerne at det er en vesentlig faktor at de som arbeider på skolen og i barnehagen skaper en trygg relasjon til barnet. Her trekker deltakerne inn viktighet av å se barnet som individ og være anerkjennende. Deltaker 2 sier: «Det er jo det der med å vise tillit og vise at du ser deres verdi. Aksept for at de er den de er».

Deltakerne hadde også noen forslag til hvordan de som arbeider med barn kan skape en positiv relasjon og en anerkjennende holdning til barnet ved hjelp av barnets interesser.

Deltaker 1 forteller «Veldig ofte det vi bruker å si er, gå gjennom noe som interesserer barnet. Er det veldig glad i hunder, så inviter dem med ut. Ta med hunden din en dag på jobb». Drugli (2008) fremhever nettopp dette med aksept, å se barnet som individ og være opptatt av deres interesser for å kunne etablere et tillitsforhold til barnet. Her er det en vesentlig faktor at de som arbeider i barnehagen og skolen tar seg tid til å bli kjent med barna, slik at det kan etableres et felles oppmerksomhetsfokus og ved hjelp av dette etablere sosiale ferdigheter i samspill med andre. Det å være opptatt av barnets interesser kan også være med på å fremme barnets resiliens (Borge, 2005).

Deltaker 2 mener også at skolen og barnehagen ikke trenger å sette i gang noen konkrete tiltak. Han sier at det er viktigere å skape trygghet til barnet. Han utdyper dette og forteller:

Man trenger ikke å sette i gang noe voldsomt mye. Det er det å kunne være den som ungen føler seg trygg hos. Det er det de mangler rett og slett og da kokes jo alt ned til det, ikke sant. I en omsorgssvikt så er det jo den trygghetsfølelsen, det er den som er borte, så det er jo klart at hvis sånn som skole og sånn der til også fotballtrenere og sånne folk kan bidra i stor grad til en hver tid. De kan gjøre, og virkelig være forskjellen i en unges sitt liv. Det å komme med konkrete ting, det blir kanskje litt vanskelig, men det blir jo den der å se og bry seg, rett og slett.

Deltaker 2 forteller her at det viktigste for et barn som opplever omsorgssvikt er å bli møtt med en trygghetsfølelse. Han forteller at de som arbeider med barn som opplever

omsorgssvikt ikke trenger å sette inn konkrete tiltak, men heller vise barnet at man bryr seg. Det er det som kan gjøre en forskjell i barnets liv.

4.9 Bøker om omsorgsvikt

Et av tiltakene deltaker 1 trekker frem for å kunne skape tillit slik at barn som opplever omsorgssvikt forteller om sin hjemmesituasjon, er lesing av bøker som omhandler dette temaet. Hun forteller at dersom barnehagen eller skolen ønsker å skape en dialog med barn som lever under omsorgssvikt, kan de ikke spørre barnet rett ut «' Blir du slått?», så man kan heller lese en bok om Petter som blir slått.». Hun forteller at dersom skolen eller barnehagen velger å lese slike bøker må de være forberedt på at «oi nå kan det hende at ungen forteller at det skjer med meg og». Hun forteller også at det er lettere med små barn i barnehagen. De forsnakker seg lettere enn de barna som er eldre. «Når du har begynt å komme opp i skolealder, da er du veldig god på å skjule ting og hvite løgner», forteller deltaker 1.

Barnebøker som omhandler omsorgssvikt kan være en viktig ressurs for barn som opplever omsorgssvikt (Holmsen, 2010; Birkeland & Mjør, 2012; Killén, 2010). Killén (2010) underbygger også momentet om at slike bøker kan bidra til å skape tillit hos barnet. Det at de som arbeider på skolen eller i barnehagen leser bøker om omsorgssvikt, kan gi de barna som opplever det samme en indikasjon på at den som leser boka forstår. Det kan dermed bli lettere for barna å fortelle om deres omsorgssituasjon eller de kan hvert fall oppleve at noen bryr seg (ibid). Dersom barnet velger å fortelle leseren om sin omsorgssituasjon er det en vesentlig faktor at den som leser tørr å høre på det barnet forteller (Killén, 2007; Raundalen & Schultz, 2008; Eriksen & Germeten, 2012). Holmsen (2011) hevder at barn som opplever omsorgssvikt er avhengig av å møte lyttende voksne for å kunne bearbeide sine vanskelige opplevelser og følelser. Eriksen & Germeten (2012) forteller også at det er viktig at skolen og barnehagen ikke blir hysterisk, reagerer med avsky eller klandrer barnet for det som har skjedd. De må også tro på barnet dersom det velger å fortelle om det hun/han har blitt utsatt for (ibid).

4.10 Lekens verdi

Deltakerne forteller også at de som arbeider på skolen og i barnehagen må bidra til at barn som opplever omsorgssvikt får utviklet sine sosiale ferdigheter. Ogden (2009) og Miller & Coll (gjengitt etter Lund, 2012a, s.117) mener disse ferdighetene er viktig for å kunne etablere nære vennskap. Noe som igjen kan føre til at barnet får styrket sin resiliens (Borge, 2005). Deltaker 2 forteller at barn som opplever omsorgssvikt ofte ikke har et grunnlag for dette hjemmefra og ofte har utfordringer med å være i samspill med andre barn. De blir ofte upopulære lekekamerater. Dette kan være fordi, slik som Kibsgaard (2004) hevder, at det krever sosial kompetanse for å få inngangsbillett til leken.

Deltaker 2 forteller at barn som opplever omsorgssvikt ofte ikke er like modne som andre barn på sin alder, eller at de kan ha atferdsproblemer. På grunn av dette kan disse barna ha utfordringer med å ta styringen i leken. Mountain – studien bekrefter deltaker 2 sitt utsagn om at barn som er utsatt for omsorgssvikt ofte har atferdsvansker (Drugli, 2013). Killén (2010) fastslår det deltaker 2 sier om at disse barna kan ha utfordringer med å ta styringen i leken da de sjelden utløser positive reaksjoner hos andre barn.

Videre forteller deltaker 1 at mange barn som opplever omsorgssvikt har problemer med å leke. Dette da de heller velger å være i nærheten av voksne enn å leke sammen med de andre barna. Deltaker 1 utdyper dette og forteller:

La dem være barn da, legg til rette for at de skal få være barn på skolen og barnehagen. Si ” du trenger ikke å være her på bakrommet og hjelpe meg med å rydde opp i kaffekoppene, du kan gå ut og leke, det er greit, det er friminutt.”, selv om barnet tilsynelatende vil det så er det fordi den føler at den må det. Så legg til rette for det, sånn at den får være barn, det tror jeg er viktig.”

Killén (2010) bekrefter utsagnet til deltaker 1 om at barn som opplever omsorgssvikt ofte har vanskeligheter med å leke. Slik som deltaker 1 forteller er de ofte opptatt med å observere de voksne for å forstå deres verden og skaffe seg kontroll. Det er viktig at disse barna får hjelp av de voksne til å leke slik at de kan utvikle sosiale kompetanse, noe som er viktig for å klare seg videre i livet (Killén, 2010; Ogden, 2009). Leken har også en egenverdi. Leken kan bidra med at barn som lever under omsorgssvikt kan oppleve noe som er morsomt og gledesfylt. Den kan også være med på å uttrykke følelser som ikke alltid er lett å uttrykke verbalt. Ved

hjelp av leken og utviklingen av sosiale ferdigheter, kan barnet få et mer positivt selvbylde (Killén, 2010), noe som kan være med på å styrke barnets resiliens (Borge, 2005).

4.11 Tverrfaglig samarbeid

For å kunne tilrettelegge på best mulig måte og skape trygghet for et barn som lever under omsorgssvikt, mener deltakerne at det er vesentlig med et tett og godt tverrfaglig samarbeid. Deltaker 2 forteller at:

Det er jo det her med at man i større grad må fokusere på samarbeidet. Det må være samarbeid mellom skole og helsetjenester og alle, hele miljøet rundt, hele oppvekstmiljøet, ikke sant, fra helsesøster til helsepersonell til politi og til skole, barnevern, barnehage, alt det her. Når du tenker førstelinja, det kommunale, det er jo her det liksom begynner.

Det at det må tilføres flere ressurser til førstelinjen, mener Killén (2007) er viktig for å kunne forebygge psykososiale problemer ovenfor grupper med spesielle behov. Barn som blir utsatt for omsorgssvikt har slik som deltaker 2 forteller ofte behov for hjelp fra ulike aktører. De ulike aktørene har forskjellige oppgaver og roller. Derfor er det en vesentlig faktor at disse aktørene samarbeider, slik at hjelpen blir så god som mulig. Det tverrfaglige samarbeidet kan fungere forebyggende for utsatte barn, dersom det blir igangsatt trygge rammer rundt barnet (Daro, gjengitt etter Killén, 2007, s. 21-22).

Deltaker 2 kommer senere med et forslag til hvordan det kan bli et tettere og bedre samarbeid mellom de ulike aktørene som arbeider rundt barnet. Han utdyper dette og forteller:

Jeg håper jo at det i lokalsamfunnene rundt omkring så, at man hadde fått til, det er jo ingenting som sier at det ikke burde være sånn, men at man hadde et oppvekstmøte. At man hadde en arena hvor alle aktørene kom sammen og satt seg ned, ikke i forhold til enkeltsaker, men det her med å kunne bry seg og såne her ting. Og at skolene i større grad, det har jo en del med ressurser å gjøre, at de ble mer fokusert på det her med omsorgssvikt at de tenkte mer på det, at man hadde mer ryggmargrefleks.

Det deltaker 2 forteller om å ha et oppvekstmøte der de ulike aktørene møtes, hevder Galvin & Erdal (2007) og Nilsen & Vogt (2008) er viktig for at de ulike aktørene skal få ny innsikt og økt kompetanse samt for å kunne gi tidlig og god hjelp. Deltaker 2 er opptatt av at

oppvekstmøte skal kunne bidra til at folk skal bry seg mer om omsorgssvikt. Han mener at det må komme mer frem i lyset slik at det kan bli skapt trygge rammer rundt barn som lever under omsorgssvikt. Det må ligge i ryggmargen til de som arbeider med barn. De må tørre å se og tørre å gjøre noe.

Et slikt samarbeid opplever deltaker 2 krever respekt og likeverd for de forskjellige profesjonene. Nilsen & Vogt (2008) presiserer dette og hevder at de ulike aktørene må ha respekt for de andre aktørene sine faglige tilnærming, for å kunne få til et godt samarbeid. Deltaker 2 utdyper dette og forteller:

Det går jo også på det her med at, eller jeg har i hvert fall opplevd at det går litt på det her med de forskjellige profesjonene. En barnevernspedagog skal ikke komme og fortelle en lærer hvordan en lærer skal gjøre jobben sin. Det går på det her med yrkesstolthet og det der med forskjellen som er på de ulike profesjonene.

Deltaker 2 peker i likhet med Killén (2007) på at, selv om de ulike profesjonene har kunnskap på sitt felt, er det behov for å utvikle et felles kunnskapsområde for å kunne heve kompetansen og bli mer rustet til å møte barn som lever under omsorgssvikt. Derfor trekker deltaker 2 inn forslaget til FO om å få inn flere profesjoner i skolen, slik at lærerne kan konsentrere seg i større grad om det å være lærer. Dette er heldigvis en utvikling Håvie (2012) i sin artikkel viser at allerede er i gang. I de siste årene har vært en økning i antall barnevernspedagoger i grunnskolen, men i og med at det ikke er hjemlet i noe lov at skolen skal ha fagpersoner med barnevernspedagogisk bakgrunn, er det ikke alle skoler som har det. Deltaker 2 mener at det å få inn flere profesjoner med sosialfaglig kompetanse i skolen, kan føre til at det blir enklere å fange opp de barna som lever under omsorgssvikt. Dette fastslår også rektorene i artikkelen til Håvie (2012). Ved hjelp av barnevernspedagogenes kompetanse mener rektorene det er enklere å fange opp barn som lever under vanskelige forhold i hjemmet. Det blir også enklere å kunne oppdage problemer på et tidligere stadium og dermed unngår drastiske tiltak (ibid). Dette mener FO er viktig for å kunne bidra til et godt psykososialt og læringsfremmende miljø (Kvisvik, 2009). I NOU:2012:1 (2012a) *til barns best* er det også foreslått å få inn flere profesjoner med sosialfaglig kompetanse i barnehagen, for å kunne fremme et godt psykososialt miljø (ibid). Deltaker 2 mener at ved hjelp av forslaget til FO kan det bli enklere for lærerne å konsentrere seg om å løfte læringsutbytte og arbeide med kunnskapsformidling (Kvisvik, 2009).

5. Avslutning

Ved hjelp av det kvalitative forskningsintervjuet har jeg utforsket hva to voksne som selv har vært under barnevernstjenestens omsorg mener er viktig i arbeid med barn i utsatte livssituasjoner. Studien har hatt som målsetting å få kunnskap om hvordan skolen og barnehagen kan arbeide med å oppdage og følge opp barn som utsettes for omsorgssvikt.

Denne studien har for det første vist meg at det ikke alltid er like lett å oppdage at et barn lever under omsorgssvikt. Dette da det ofte skjules av både barnet og foreldrene. Det kan være utfordrende å avdekke omsorgssvikt på grunn av barnets lojalitet til sine foreldre og at foreldrene sjelden erkjenner det de utsetter sine barn for. Til tross for at jeg har sett at det kan være vanskelig å oppdage omsorgssvikt har jeg sett viktigheten av at fagpersoner tørr å ta innover seg at noen barn faktisk lever i utsatte livssituasjoner. Det er gjennom erkjennelsesprosessen skolen og barnehagen kan skape trygge rammer rundt et barn som lever under omsorgssvikt.

Det kommer også frem i denne studien at forskningsdeltakernes inntrykk er at skolen og barnehagen sender få bekymringsmeldinger til barnevernstjenesten. Forskningsdeltakerne mener forklaringen til dette blant annet kan være at skolen og barnehagen er redde for å ta feil om den mistanken de har, de har for lite kunnskap om hvordan de skal håndtere situasjonen eller at de får mangelfull tilbakemelding fra barnevernstjenesten. Barnevernstjenesten blir oppfattet som et lukket system som barnehagen og skolen ikke har nok kunnskap om hvordan fungerer. Ved å synliggjøre barnevernstjenesten og dens funksjon til barnehagen og skolen kan det bidra til et tettere samarbeid.

Studien belyser også at det som regel er to typer atferdsmønstre som kjennetegner barn som opplever omsorgssvik. Noen barn kan reagere med innagerede atferd der barnet strever med angst, uro og skyldfølelse, mens andre kan ha utagerende atferd i form av aggresjon. Viktigheten av tiltak som forebygger sosiale og emosjonelle vansker hos barnet vil da være avgjørende for barnets psykososiale utvikling.

Det er viktig å skape et trygt og tett samarbeid med foreldrene og vise dem at skolen og barnehagen fokuserer på barnets beste ved å vise respekt og anerkjennelse. I situasjoner hvor

barnet kan stå i fare må barnehagen og skolen være påpasselig med informasjonen de ytrer om sin bekymring ovenfor foreldrene. Dette da det kan forverre situasjonen til barnet.

Jeg har også gjennom denne studien sett viktigheten av at barn som lever i utsatte livssituasjoner blir møtt med trygge og anerkjennende voksne. Det er ved hjelp av disse kontekstuelle forholdene at de kan beholde sin psykiske styrke og forhindre utvikling av blant annet sosiale og emosjonelle vansker.

I arbeidet med barn bør skolen og barnehagen være kompetente nok til å håndtere problemstillinger som omfatter barn i utsatte livssituasjoner. For å imøtekomme disse problemstillingene kreves det en kompetanseheving i form av kunnskap og arbeidsmetoder som er rettet mot slikt arbeid.

Forskningsdeltakerne har også vist meg at det er viktig å huske på at barn som utsettes for omsorgssvikt først og fremst er som andre barn. Forskningsdeltakerne anbefalte derfor bruk av barnebøker, lek og barnets interesser i det forebyggende arbeidet. Tverrfaglig samarbeid blir trukket frem som et tiltak i det forebyggende arbeidet. Her blir det lagt vekt på at forskjellige aktører med ulik kompetanse og oppgaver kan samarbeide på en god måte for å kunne skape trygge rammer rundt barnet.

Litteraturliste

ADHD Norge. (2013). *ADHD og barnevern Hva skal til for at barnevernet møter familien og barnet på en riktig måte*. Lastet ned fra: <http://www.adhdnorge.no/index.asp?id=60302>

Baklien, B. (2009). *Skole, barnehage, barneverntjeneste – bilde av «de andre» hindrer samarbeid*. Tidsskriftet Norges barnevern, Nr 04, s. 238-244. Lastet ned fra: <http://www.idunn.no/tnb/2009/04/art03>

Barnehageloven.(2013). *Lov om barnehager (Barnehageloven)*. Lastet ned fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Barnevernloven.(2014). *Lov om barnevernstjenester (Barnevernloven)*. Lastet ned fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

Barne- og familiedepartementet. (2003). *FNs konvensjon om barns rettigheter*. Vedtatt av De forente nasjoner 20. november 1989. Ratifisert av Norge 8. januar 1991. Oslo: Barne og familiedepartementet. Lastet ned fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2014 – 2017). *En god barndom varer livet ut – tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom*. Oslo: Barne,- likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Birkeland, T., & Mjør, I. (2012). *Barnelitteratur - sjangrar og teksttypar*. Oslo: CAPPELEN DAMM AS.

Borge, A. I. (2005). *resiliens RISIKO OG SUNN UTVIKLING*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bratterud, Å., & Emilsen, K. (2013). *DØRSTOKKMILA Barnehagens vei fra magefølelse til melding*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bufetat.(2009). Lastet ned fra:

http://www.godskole.no/filemanager/download_file/file/456161.pdf

Claussen, C. J. (2010). *Det er noe med den ungen Fra bekymring til handling*. Oslo: SEBU Forlag.

- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode - en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Drugli, M. B. (2012). *ATFERDSVANSER HOS BARN EVIDENSBASERT KUNNSKAP OG PRAKSIS*. Oslo: Cappelen damm.
- Drugli, M. B. (2008). *Barn som vekker Bekymring*. Oslo: CAPPELEN DAMM AS.
- Emilsen, K. (2014). Å SE OG HANDLE - NÅR BARN UTSETTES FOR OMSORGSSVIKT. I V. Glaser, I. Størksen, & M. B. Drugli (red.), *UTVIKLING, LEK OG LÆRING I BARNEHAGEN Forskning og praksis* (ss. 324-341). Bergen: Fagbokforlaget.
- Eriksen, E., & Germeten, S. (2012). *Barnevern i barnehage og skole Møte mellom barn, foreldre og profesjoner*. Oslo: CAPPELEN DAMM AS.
- Glavin, K., & Erdal, B. (2007). *Tverrfaglig samarbeid i praksis - til beste for barn og unge i kommune - Norge*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Holmsen, M. (2011). *SAMTALEBILDER OG TEGNINGER - en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner*. Oslo: CAPPELEN DAMM AS.
- Håvie, U.(2012). *På full fart inn i skolen*. Fagartikkel Barnevernpedagoger i skolen Nr 10, 63-67. Lastet ned fra: http://fontene.no/mapper/Pa_full_fart_inn_i_skolen.pdf
- Kibsgaard, S. (2014). DEN LIVSVIKTIGE LEKEN. I V. Glaser, I. Størksen, & M. B. Drugli (red.), *UTVIKLING, LEK OG LÆRING I BARNEHAGEN Forskning og praksis* (ss. 354-369). Bergen: Fagbokforlaget.
- Killén, K. (2007). *BARNDOMMEN VARER I GENERASJONER FOREBYGGING ER ALLES ANSVAR*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Killén, K. (2012). *Forebyggende arbeid i barnehagen: samspill og tilknytning* . Oslo: Kommuneforlaget.
- Killén, K. (2012). *SVEKET I Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Killén, K. (2010). *SVEKET II Ansvar og (be)handling*. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Akademis.

Kvello, Ø. (2011). *BARN I RISIKO skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Kvello, Ø. (2008). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget AS.

Kvisvik, M.(2009). *Kunnskap først og fremst – men ikke alt*. Oslo: Fellesorganisasjonen (FO).

Lastet ned fra: <https://www.fo.no/nyheter/kunnskap-forst-og-fremst-men-ikke-alt-article10100-1064.html>

Lund, I. (2012a). *DET STILLE ATFERDSPROBLEMET INNAGERENDE ATFERD I BARNEHAGE OG SKOLE*. Bergen: Fagbokforlaget.

Lund, Ø. (2012b). Lærere og andre samarbeidsetater. I M. B. Postholm, P. Haug, E. Munthe, & R. Krumsvik (red.), *Lærere i skolen som organisasjon* (ss. 183-209). Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

Moe, T. (2015). *Når ledelsen gjør forskjell – Ledelse som virkemiddel for å styrke samarbeidet mellom barnevern og barnehage for implementering av tidlig intervensjon*.

Tidsskriftet Norges barnevern, Nr 01, s. 7-25. Lastet ned fra:

http://www.idunn.no/tnb/2015/01/naar_ledelse_gjoer_forskjell_-_ledelse_som_virkemiddel_for_aa_

Nilsen, V., & Vogt, A. (2008). Samarbeid om behandling eller tiltak. I R. Haugen (red.), *Barn og unges læringsmiljø 3 - med vekt på sosiale og emosjonelle vansker* (ss. 271-307).

Kristiansand: Høyskoleforlaget AS - Norwegian Academic Press.

NOU 2009:18. (2009). *Rett til læring*. Lastet ned fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/45e9a9eca3a447f39451d1abfb4053cf/no/pdfs/nou200920090018000dddpdfs.pdf>

NOU 2012:1. (2012a). *Til barnas beste Ny lovgivning for barnehagene*. Lastet ned fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/f77c1a6dbd00473fb8c0b8928724dd30/no/pdfs/nou201220120001000dddpdfs.pdf>

NOU 2012:5. (2012b). *Bedre beskyttelse av barns utvikling Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Lastet ned fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>

Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Opplæringsloven.(2015). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. Lastet ned fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Rammeplanen. (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Raundalen, M., & Schultz, J.-H. (2008). *Kan du snakke med barn om alt?* Oslo: Pedagogisk forum.

Røkenes, O. H., & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller bryte - kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.

Sagbakken, A., & Aanderaa, B. (1993). *Barnevern i barnehagen: en felles utfordring*. Oslo: Kommuneforlaget.

SSB.(2014a). *Barnevern, 2013*. Lastet ned fra: <http://www.ssb.no/barneverng/>

SSB.(2014b). *Ofre for anmeldte lovbrudd, 2013*. Lastet ned fra: <http://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/lovbruddo/aar>

SSB. (2015). *Barnehager, 2014, endelige tall*. Lastet ned fra: <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endelige/2015-05-04>

St. meld. nr. 41 (2008-2009). (2009) *Kvalitet i barnehagen*. Lastet ned fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/78fde92c225840f68bce2ac2715b3def/no/pdfs/stm200820090041000dddpdfs.pdf>

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse EN INNFØRING I KVALITATIV METODE*. Bergen: Fagbokforlaget.

Thorkildsen, I. M. (2015). *Du ser det ikke før du tror det Et kampskrift for barns rettigheter*. Bergen: Vigmostad & Bjørke AS.

Tjora, A. (2012). *KVALITATIVE FORSKNINGSMETODER i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Webster-Stratton, C. (2005). *Hvordan fremme sosial og emosjonell kompetanse hos barn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Wright & Aldridge. (2013, 26. August). *Omsorgssvikt er et større problem enn man trodde*. Aftenposten. Lastet ned fra: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/--Omsorgssvikt-er-et-storre-problem-enn-man-trodde--7288675.html>

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 2: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 1: Godkjenning fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Postboks 1047 Blindern
N-0407 Oslo
Norway
Tel: +47 22 38 21 17
Fax: +47 22 38 50 50
nsd@uio.no
www.nsd.uio.no
Orgnr: 969 221 884

Hans Petter Ulleberg
Dronning Mauds Minne Høgskole
Thonning Ovesensgt. 18
7044 TRONDHEIM

Vår dato: 26.01.2015

Vår ref: 41535 / 3 / MB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 09.01.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

41535	Omsorgssvikt
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig	Hans Petter Ulleberg
Student	Jeanette Sulen

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uio.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.09.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Marianne Bøe

Kontaktperson: Marianne Bøe tlf: 55 58 25 83

Vedlegg: Prosjektvurdering

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

A-arkivsystem / DocuSign

OSLO: NSD, Universitets- og helsevitenskapelige forskningsråd, Blindern, 0416 Oslo, tlf: +47 22 85 59 11, nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7001 Trondheim, tlf: +47 73 21 85 00, kate.saravanan@ntnu.no
NARVIK: NSD, UiT, Universitetet i Tromsø, 9001 Tromsø, tlf: +47 77 51 43 00, nsd@uit.no

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”[Omsorgssvikt]”

Bakgrunn og formål

Jeg tar en Mastergrad i Spesialpedagogikk ved NTNU.

Problemstillingen min for min masteroppgave er ”Hvordan kan skole, barnehage og andre som er i kontakt med barn som har opplevd omsorgssvikt sørge for trygghet på en best mulig måte?”

Hva innebærer deltakelse i studien?

I og med at jeg har valgt dette temaet er det viktig at jeg ivaretar de etiske kravene og ikke stille for sensitive spørsmål, slik som personlige erfaringer med det å leve under omsorgssvikt. Derfor vil jeg heller i denne oppgaven stille mer generelle spørsmål, som er knyttet til personens meninger om dette temaet. Noe av det jeg vil forske på er:

- Hvordan mener du at barnehagen/skolen bør møte barn som lever under omsorgssvikt?
- Hva mener du er viktig at barnehagen/skolen blir bedre på når det kommer til å oppdage omsorgssvikt?
- Hvilke tegn mener du man bør se etter for å kunne oppdage at et barn lever under omsorgssvikt?
- Hvilke tiltak mener du kan benyttes hos et barns som har opplevd/lever under omsorgssvikt, og hva tror du fungerer best?

Metoden jeg skal bruke i min masteroppgave er kvalitativt metode hvor jeg skal ta i bruk intervju. Grunnen til at jeg har valgt intervju er fordi jeg ønsker å få fram stemmen til personer som har levd under omsorgssvikt og deres meninger om hvordan barnehagen/skole og andre bør møte og arbeide med barn som lever under/ har opplevd omsorgssvikt. I denne studien vil jeg ha 2 intervjuer med 2 erfaringskonsulenter og jeg tenker at intervjuene vil ha en varighet på ca. en time hver. Under disse intervjuene vil jeg bruke en båndopptaker.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg som vil ha tilgang til personopplysningene og informantene vil bli anonymisert med engang. Jeg vil også lagre og oppbevare personopplysningene i en mappe på min personlige datamaskin med eget passord både på maskinen og på mappen hvor personopplysningene ligger.

I den ferdige masteroppgaven vil informantene bli anonymisert og alle personidentifiserte opplysninger vil utelukkes/omskrives.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.09.2015. Opptakene slettes etter at jeg har skrevet dem ut i anonymisert form, de vil også lagres slik at det bare er jeg som har tilgang til dem.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med (Jeanette Sulen: 99221046, j.sulen@hotmail.com eller Monica Bjerklund: 8054701, mbj@dmmh.no)

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

---

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

- Hvordan mener du at barnehagen/skolen/frididsaktiviteter og andre bør møte barn som de mistenker lever under omsorgssvikt?
- Hva mener du er viktig at barnehagen/skolen/frididsaktiviteter og andre blir bedre på når det kommer til å oppdage omsorgssvikt?
- Hvilke tegn mener du man bør se etter for å kunne oppdage at et barn lever under omsorgssvikt?
- Hvilke tiltak mener du kan benyttes hos et barns som har opplevd/lever under omsorgssvikt, og hva tror du fungerer best?
- Hva mener du generelt barnehagen/skolen/fritidsaktiviteter og andre bør vite om barn som har opplevd omsorgssvikt?
- Mener du at skolen/barnehagen har nok kompetanse om omsorgssvikt, har fokus på og er rustet til å møte barn som lever under omsorgssvikt?
- Hvor tror du de kan få denne kunnskapen?
- Hva mener du er viktig for å kunne skape trygghet hos et barn som har opplevd omsorgssvikt?
- Hvordan tror du man kan nå inn til/skape en trygg relasjon til et barn som har opplevd omsorgssvikt?
- Hva tror du er grunnen til at så få melder til barnevernet?
- Hvordan mener du at man kan bli tøffere på dette?
- Tenker du at barn som har opplevd omsorgssvikt trenger en spesiell type tilrettelegging i barnehagen/skolen, i så fall hvordan og hvorfor?
- Hvordan synes du barnehagen/skolen skal snakke med barnet og foreldrene om sin mistanke eller om forholdene hjemme?